

OSLOMET

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Ungdom, kjønn og fritid

INGUNN MARIE ERIKSEN & IDUNN SELAND

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Ungdom, kjønn og fritid

Ingunn Marie Eriksen
Idunn Seland

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 6/2019

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) er fra 1. januar 2014 et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på OsloMet – storbyuniversitetet (tidl. Høgskolen i Oslo og Akershus).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA
OsloMet – storbyuniversitetet 2019

ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-701-2
ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-702-9

ISSN 0808-5013 (trykt)
ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.no
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Byråservice

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet
Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 67 23 50 00
Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

Denne rapporten er skrevet på oppdrag for #UngiDag-utvalget, et offentlig oppnevnt utvalg som skal utrede likestillingsutfordringer som barn og unge møter på ulike arenaer. Oppdraget er finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet. Prosjektleder har vært Ingunn Eriksen.

Rapporten er skrevet parallelt med en kunnskapsoppsummering om ungdom, kjønn og fritid (Seland, Persson, & Eriksen, 2019). Denne rapporten kan med fordel leses i sammenheng med kunnskapsoppsummeringen.

Rapporten er den første studien som baserer seg på data fra Ungdom i endring-studien, en stor intervjuundersøkelse av gutter og jenter på 13 år, 40 jenter og 41 gutter. Selv om denne rapporten kun baserer seg på de første intervjuene av ungdommene, skal Ungdom i endring følge disse ungdommene gjennom ungdomstida fra de er 13 til 19 år. Formålet med dette unike og omfattende prosjektet er å få mer kunnskap om hvordan det er å være ungdom i dag på mange forskjellige områder som fritid, skole og familie, hvordan ulikhet mellom ungdom opptrer, skapes og opprettholdes og hvordan dette forandrer seg gjennom ungdomstida.

Vi vil takke alle ungdommene som deltar som informanter i Ungdom i endring. Takk også til Marlene Persson og Helga Eggebø for interessante diskusjoner og innspill, takk til Eli Melby som har vært vitenskapelig assistent på prosjektet, og til Aud Christina Bjerén og Elise Enersen som har transkribert. Takk til Ingrid Smette, som har vært kvalitetssikrer, og til Guro Ødegård for verdifulle kommentarer på et tidligere utkast. Takk til Ungdom i endring-prosjektgruppa som alle har intervjuet ungdommene. Gruppa består av Kari Stefansen, Ingrid Smette, Guro Ødegård og forfatterne. Takk til #UngiDag-utvalget ved Elin Beate Grotnes for oppdraget og for godt samarbeid.

Oslo, april 2019

Ingunn Marie Eriksen og Idunn Seland

Innhold

Sammendrag	7
1 Introduksjon, bakgrunn og metode	13
Kjønnede mønstre i unges organiserte deltagelse	14
Kjønn og likestilling: Teori og analytiske grep.....	15
Metode og datamateriale	17
Gangen i rapporten.....	19
2 En kjønnsdelt fritid: Kartlegging av gutter og jenters fritidsaktiviteter	20
Skjermaktiviteter	23
Kjønns mønstre og sosiale forskjeller.....	24
Konklusjon: En kjønnsdelt fritid	25
3 Fotball og Fortnite: Fritidsaktivitetenes sosiale betydning	26
Hegemoniske aktiviteter	26
Identitet, tilhørighet og strategisk deltagelse	28
Dataspill og sosiale relasjoner.....	30
Brede nettverk og dype relasjoner på sosiale medier.....	33
Konklusjon: Horisontal kjønnsdeling og hegemoniske aktiviteter	36
4 Satsing og mestring: Aktive ungdommers deltagelse i organisert idrett	38
Aktive og allsidige ungdommer.....	38
Gutter som satser	40
Jenter som mestrer.....	43
Aktive ungdoms tid til venner og skjermaktiviteter.....	46
Konklusjon: Vertikal kjønnsdeling i idrettsaspirasjoner.....	47
5 Fri tid: Mindre aktive ungdommers fritid	49
Årsaker for nedtrapping eller lavere deltagelse	49
Sosiale konsekvenser og sammenhenger – i virkeligheten og på skjerm	51
Konklusjon: Vertikal kjønnsdeling for inaktive ungdommer	54
6 Avslutning og diskusjon	56
Er det kjønnede mønstre i unges valg av fritidsaktiviteter?	56
Hvorfor velger ungdom slik de gjør?.....	57
Hva betyr det for ungdommene å delta på ulike måter?.....	58
Likestillingsutfordringer i barn og unges fritid	59
Konklusjon	62
Summary	63
Referanser	65

Sammendrag

Vi har i denne rapporten undersøkt ungdoms fritid ved hjelp av et intervjumateriale som omfatter 81 ungdommer i 8. klasse i fire lokalsamfunn i Norge. Vi har undersøkt dette materialet for å finne ut om det er kjønnete mønstre i ungdoms bruk av fritid, hvorfor de unge velger slik de gjør, og hva det betyr for ungdommene å delta på ulike måter. «Fritid» er i denne rapporten forstått som både formelt organiserte og uorganiserte aktiviteter, inkludert dataspilling og bruk av sosiale media.

Vi har spurt om det er kjønnete mønstre i ungdoms fritidsaktiviteter, hvorfor de unge velger slik de gjør, og hva det betyr for ungdommene å delta på ulike måter.

Vi har også vurdert om det er likestillingsutfordringer i eventuelle kjønnete mønstre i ungdoms fritidsaktivitet. Med «likestillingsutfordringer» mener vi faktorer som begrenser ungdoms muligheter til lik rett til deltakelse og til å bli behandlet på like vilkår på fritidsarenaen. Rapporten er den første som er basert på den kvalitative, longitudinelle intervjustudien Ungdom i endring, og analysen framstilt her er basert på de første intervjuene foretatt da de 40 jentene og 41 guttene i utvalget var 12 og 13 år, høsten 2018.

Hovedfunnene i rapporten er:

- Det er tydelige kjønnete mønstre i unges valg av fritidsaktiviteter. Med unntak av sosiale medier, holder gutter og jenter sjelden på med aktiviteter sammen med noen av det motsatte kjønn. Dette gjelder både organiserte og uorganiserte aktiviteter. Dette kan forklares med idrettens organisering, personlige preferanser, familiens veiledning eller ønsker, og ungdommenes behov for sosial tilhørighet og vennskap.
- Det er nesten bare gutter som sier de ønsker å satse på sin idrett, og de minst aktive guttene ser ofte ut til ha dårligere forutsetninger på ulike områder enn de minst aktive jentene, spesielt hva gjelder vennskap og inkludering.

Er det kjønnete mønstre i unges valg av fritidsaktiviteter?

Omtrent like mange jenter som gutter deltar i organiserte fritidsaktiviteter, og idretten dominerer i valg av fritidsaktiviteter for begge kjønn. Vi finner at ungdommenes fritid likevel er svært kjønnsdelt. Med unntak av fotball, tennis og ski hører det til unntakene at gutter og jenter holder på med de samme aktivitetene. Dette omtaler vi som en *horisontal* kjønnsdeling. Idretter som organiserer både gutter og jenter, som fotball, er i de fleste tilfeller delt opp i gutte- og jentelag. Det er sjelden noen krysser kjønnsgrensa på idrettsarenaen, og i de få tilfellene det skjer, er det primært jenter som beveger seg over i guttedominerte aktiviteter. Jentene i vårt utvalg ser ut til å ha en noe større spredning i hva slags type organiserte fritidsaktiviteter som de driver med sammenlignet med guttene.

Dataspilling domineres av gutter, mens både gutter og jenter holder på med sosiale medier, særlig Snapchat og Instagram. Til forskjell fra idretten og dataspill, er sosiale medier en arena der begge kjønn også møtes. Særlig Snapchat er et sted der gutter og jenter samhandler med hverandre – til en viss grad. Primært er denne samhandlingen på tvers av kjønn dominert av streaks, en form for kommunikasjon som er ganske tom for meningsinnhold, men desto mer potent som markør for hvor mange relasjoner en har, og hvor lenge en i den relasjonen har forpliktet seg til daglige utvekslinger. Mens Snapchat streaks markerer bredden i personlige nettverk og senker terskelen for kontakt, er chat-funksjonen til Snapchat og andre sosiale medier som Instagram arenaer der mer forpliktende relasjoner kan få plass og utvikle seg. Men disse arenaene har også en tydeligere kjønnsdimensjon; det er særlig jenter som dominerer på sosiale mediers forpliktende (og mer arbeidskrevende) relasjoner, mens guttenes primære digitale relasjonelle arena høsten 2018 ser ut til å være gjennom dataspillet Fortnite, ved siden av sosiale medier.

Med unntak av sosiale medier, holder altså gutter og jenter sjelden på med aktiviteter sammen med noen av det motsatte kjønn. Denne horisontale kjønnsdelingen av unges fritid er noe som i stor grad blir tatt for gitt av ungdommene selv, og er ikke noe de omtaler eller stiller spørsmålsteget ved.

Hvorfor velger ungdom slik de gjør?

I tidligere forskning har mye av fokuset vært på hvordan ungdommers valg av fritidsaktivitet – særlig innenfor idrett eller andre treningsformer – er påvirket av personlige preferanser og familiens veiledning eller ønsker. I denne rapporten har vi særlig fokusert på mekanismer mellom jevnaldrende som kan være med på å forklare hvorfor ungdom velger det de gjør av fritidsaktiviteter.

Denne rapporten viser at en sentral forklaring på den horisontale kjønnsdelingen i ungdoms valg av fritidsaktiviteter er nært knytta til sosial tilhørighet og vennskap. Hvis man begynner, og hvis man senere bestemmer seg for å fortsette på fritidsaktiviteter, er det fordi det er der vennene er. Siden de fleste intervjuede ungdommene primært har venner av samme kjønn, forsterkes kjønnsstradisjonelle valg. Betydningen av vennerelasjonene som forklaring på valg av aktiviteter forsterkes ytterligere i det vi her omtaler som hegemoniske aktiviteter i lokalmiljøene. Med dette mener vi aktiviteter som har sosial forrang, ikke nødvendigvis ved at de fleste driver med denne eller disse aktivitetene, men fordi aktiviteten gir opphøyd status og sosial anerkjennelse. Både det å spille fotball, organisert eller sammen med venner, og det å spille Fortnite, er aktiviteter som i flere av lokalsamfunnene får en svært sentral posisjon for guttene. I noen tilfeller ser vi at dette gjør det vanskelig for ungdommene å stå utenfor disse aktivitetene. Hva som blir hegemoniske aktiviteter, ser ut til å variere noe fra lokalmiljø til lokalmiljø. Det er sannsynligvis betinget av lokale strukturer, som hvilke aktivitetstilbud som er tilgjengelige i lokalmiljøet, og hvilke idealer og lokale forbilder ungdommene møter. Samtidig kan vi kjenne igjen noen mer allmenne mønstre i slike aktiviteter på tvers av de fire

lokalsamfunnene, for eksempel at fotball utpreger seg som en aktivitet som tiltrekker flest gutter de fleste steder.

Den hegemoniske posisjonen som fotball har for guttene, finner vi ikke på samme måte blant aktivitetene som jentene driver med. Jentedominerte fritidsaktiviteter får i mindre grad den samme opphøyde posisjonen som fotballen ser ut til å ha blant guttene. Når det gjelder valg av idrett, kan det se ut som om jentene i dette utvalget sett under ett står noe friere enn guttene. De jentene som velger idretter som domineres av gutter, ser ut til å signalisere litt mer selvtillit – de forteller om mestring, ser ut til å oppleve at de er litt tøffe, og krysser også andre kjønns-grenser, for eksempel ved at de spiller bordtennis i friminuttet, noe som anses i miljøet som en gutteaktivitet. Svært få av guttene i materialet gjør slike valg på tvers av kjønn.

Hva betyr det for ungdommene å delta på ulike måter?

Ungdommene deltar på fritidsarenaen på ulike måter. Vi har vi skilt mellom de aktive og de inaktive, og blant de aktive har vi skilt mellom dem som holder på med mange ulike aktiviteter og dem som prioriterer én idrett. Når det gjelder ungdom som holder på med mange ulike ting, er det bare små kjønnsforskjeller i motivasjon og trivsel. For dem som ikke deltar i noen organisert fritidsaktivitet, og for dem som er aktive og prioriterer én idrett, er det imidlertid noen sentrale forskjeller som ser ut til å være knyttet til kjønn. Vi finner det vi her kan snakke om som en vertikal kjønnsdeling, i begge ender av aktivitetsskalaen.

For det første viser vi i rapporten en vertikal kjønnsdeling der vi skiller mellom de aller mest ambisiøse ungdommene og de andre. Da går det tydelig frem at guttene dominerer i toppsjiktet: Mens mange av guttene som prioriterer én idrett, snakker om å satse på idretten sin, er det svært få av jentene i samme kategori som på samme måte snakker om å satse på sin valgte idrett. Dette til tross for at både guttene og jentene i denne gruppa kjennetegnes av at de deler en sterk entusiasme for idretten, framstiller seg som gode og er opptatt av mestring og utvikling. Mens guttene har en opplevelse av at de kan eller bør forsøke å nå til topps i sin valgte idrett, har ikke jentene samme opplevelse av evner, muligheter eller moralsk plikt til det samme.

For det andre ser vi også en vertikal kjønnsdeling blant de mest inaktive. I denne gruppa kan vi se et skille mellom dem som har andre vanskeligheter i livet og dem som ikke synes å være preget av slike problemer. Også i denne enden av skalaen er det guttene som dominerer. Inaktive gutter ser ut til å slite med en del andre utfordringer, spesielt når det gjelder opplevelse av vennskap og tilhørighet blant jevnaldrende. Det går ikke frem av materialet i denne rapporten hvorvidt dette nødvendigvis er noen klar årsak til eller konsekvens av deres manglende aktivitet på fritidsarenaen. Mens en del av de inaktive jentene ser ut til å kunne opprettholde et til dels svært sosialt liv også utenfor organiserte fritidsaktiviteter, ser dette ut til å være vanskeligere for guttene i utvalget.

Graden av aktivitetsnivå henger tett sammen med ungdommenes hverdagsliv. For en del ungdommer, der fritidsaktivitetene legger beslag på det meste av tida som blir igjen etter skolen, blir det begrenset tid til å være sammen med venner om dette ikke kan gjøres i sammenheng med fritidsaktivitetene. Dette kan være med på å befeste den sterke posisjonen som organisert idrett har blant ungdom. Selv om det kan bli lite tid til å møtes ansikt til ansikt utenom fritidsaktiviteter, spiller mange av de aktive guttene en del dataspill, noe som kan være en måte å koble av på – en «friere» fritid, eller «selv-tid», som en av guttene kalte det. De inaktive guttene, og også en del av de inaktive jentene, spiller ofte svært mye dataspill. Generelt prioriterer mange jenter tid på sosiale medier. I lys av at sosiale medier også kan innebære en del plikt og sosialt vedlikeholdsarbeid, er det verdt å spørre seg om disse ulike måtene å være på skjerm på for gutter og jenter, er like avslappende.

Vi finner at betydningen av kjønn og av grad av aktivitet varierer mellom lokale kontekster. Det å være en relativt inaktiv jente kan for eksempel få større sosial betydning om jenta er i et lokalmiljø der alle andre er svært aktive og det er en sterk norm om at alle skal delta, enn om det skjer andre steder der det å være inaktiv er noe som gjelder flere og i mindre grad er stigmatisert. Å være gutt og ikke spille fotball de stedene fotball er den hegemoniske aktiviteten for gutter, kan være krevende. Hvilke brudd på slike kjønnsnormer som får sosiale omkostninger for ungdommene, er ikke nødvendigvis noe man kan gjette seg til om man ikke kjenner lokalmiljøet.

Likestillingsutfordringer i barn og unges fritid

I motsetning til de fleste andre samfunnsområder der det jobbes for kjønnsbalanse, er kjønnsdeling innenfor idretten ofte tatt for gitt eller en villet strategi. Denne overordnede strukturen legger premisset for hvordan mye av ungdoms fritid organiseres. Når det gjelder ulike ressurser kanalisert til gutter og jenter, er det ingen av ungdommene som snakker om dette i intervjuene, og det mangler forskning på materielle barrierer for kjønnslikestilling på unges fritidsarenaer. Samtidig viser forskningen på voksne kvinnelige toppidrettsutøvere at materielle barrierer eksisterer, og det er ikke usannsynlig at dette kan påvirke unge jenters opplevelse av ambisjoner og muligheter til for eksempel å satse i sin idrett.

Symbolske strukturer innebærer normer og forventninger knytta til kjønn som får konsekvenser for den enkeltes opplevelse av valg og muligheter. Når det gjelder ungdommenes valg av aktivitet, er det vanskelig å slå fast i hvor stor grad symbolske strukturer har en innvirkning, men det er sannsynlig at kjønnsnormer påvirker valg av aktivitet iallfall til en viss grad. Det er iallfall åpenbart at hegemoniske aktiviteter kjønnnes og får stor betydning for motivasjonen for å begynne på ulike aktiviteter. Videre viser vi at det som oppleves som gøy, sosialt og meningsfullt ofte sammenfaller med det å gjøre noe sammen med mange av samme kjønn. Det å velge kjønnslikt kan oppleves som trygt og bekreftende på at man gjør sitt kjønn «riktig» i starten av ungdomstida, en periode av livet der det å passe inn er en viktig drivkraft.

Når det gjelder symbolske strukturer for ungdoms opplevelse av muligheter, finner vi at hvorvidt ungdommene ønsker å satse på sine respektive idretter framstår som svært ulikt for gutter og jenter. Jenters motivasjon og tro på egne muligheter til å satse ser ut til å være langt mer begrenset enn guttenes kanskje noe optimistiske selvtillit. At vi ser en vertikal kjønnsdeling i toppsjiktet av idrettsutøverne blant ungdommene, handler primært om deres aspirasjoner mot toppidretten og ikke nødvendigvis om reelle forskjeller i muligheter. Imidlertid kan guttenes uttalte mål om å satse få mer håndfaste konsekvenser, ettersom mye av ungdomsidretten er basert nettopp på premisset om at det skal satses. De av 13-åringene som signaliserer at de ønsker å satse, vil kunne bli gitt andre typer ressurser, oppmerksomhet og muligheter enn dem som ikke gjør det. Dette vil sannsynligvis være ulikt i klubber som har en breddeprofil og klubber som er mer satsingsorienterte. Ulikhetene i materiell velstand og høye idrettsambisjoner kontra kultur for breddeidrett som vi ser i de fire lokalsamfunnene, sannsynliggjør at dette også kan variere fra sted til sted. At det er flest inaktive gutter og at en del av disse ser ut til å slite med en del andre utfordringer, er også potensielt en likestillingsutfordring for gutters muligheter for å oppnå god fysisk og psykisk helse og for deres muligheter for tilhørighet og vennskap.

1 Introduksjon, bakgrunn og metode

I Norge er det et tverrpolitisk mål om likestilling mellom kvinner og menn (NOU, 2012: 15). Dette målet er noe som det arbeides aktivt med på mange felt i samfunnet, som i familien, i arbeidslivet eller i skolen. I den grad likestilling for barn og unge diskuteres, er det oftest i sammenheng med skole og utdanning. Fritidsarenaen har i mindre grad vært vurdert i lys av kjønn og likestilling, på tross av at unges fritid er et samfunnsområde som er svært kjønnsdelt (Seland et al., 2019).

Fritida fyller mye av ungdoms hverdagsliv. Ungdom har fått ca. en time mer fritid i løpet av de siste tiårene – det vil si tid som kan brukes på fritidsaktiviteter annet enn inntektsarbeid, skole og husholdsarbeid (Vaage, 2013). Jenter på 16–19 år har over en time mindre fritid enn guttene, blant annet å grunn av at de bruker mer tid på husholdsarbeid (Vaage, 2013). De aller fleste barn og unge i Norge bruker mye av fritida til å være aktive (Bakken, 2018). De deltar på organisert aktivitet som fotball, dans og speideren, eller uorganiserte aktiviteter som å gå på fritidsklubben eller være sammen med venner, spille dataspill eller holde på med sosiale medier. Primært er det imidlertid idretten som organiserer ungdom i dag (Bakken, 2018). Når man ser idretten under ett, deltar jenter og gutter i omtrent like stor grad, med unntak av minoritetsjenter, som deltar i langt mindre grad enn andre (Bakken, 2019). Tall fra Norges idrettsforbund viser imidlertid at innenfor sekkebetegnelsen «organisert idrett» skjuler det seg et svært kjønnsdelt felt av samfunnet (Fasting & Sand, 2009).

En kunnskapsoppsummering om ungdom, kjønn og fritid (Seland et al., 2019) viser at forskningen på feltet sannsynliggjør at den kjønnsdelte fritida til unge skyldes både ungdoms egne preferanser og til dels også ekskluderende praksiser innenfor enkelte områder innenfor idretten. Kunnskapsoppsummeringen viser også at det er en mangel på studier som ser på likestilling blant barn og unge, og som kan forklare mekanismene bak den kjønnsdelte fritida. Dette er et av kunnskapshullene denne rapporten

Vi vil i denne rapporten undersøke ungdoms fritid i et kjønnsperspektiv. Fritid er her forstått som organiserte og uorganiserte aktiviteter, inkludert dataspilling og bruk av sosiale media. Vi spør:

1. Er det kjønnete mønstre i ungdoms fritidsaktiviteter?
2. Hvorfor velger de slik de gjør?
3. Hva betyr det for ungdommene å delta på ulike måter?

Vi vurderer også om det er likestillingsutfordringer i eventuelle kjønnete mønstre i ungdoms fritidsaktivitet, operasjonalisert som materielle eller symbolske strukturer som begrenser ungdoms muligheter til like vilkår på fritidsarenaen.

Kjønnede mønstre i unges organiserte deltagelse

Tall fra Ungdata viser at det er idretten som er den viktigste organiserte fritidsaktiviteten blant ungdom (Bakken 2018), i langt større grad enn andre aktivitetene Ungdata måler, som er fritidsklubb, religiøs forening, kultur-/musikkskole eller korps/kor/orkester. Litt flere jenter enn gutter deltar i kulturelle aktiviteter og i fritidsklubber enn gutter. En fersk analyse av idrettens posisjon i ungdomstida (Bakken, 2019) viser at det er sosiale forskjeller som har mest å si for ungdoms deltagelse i idretten: Når man sammenligner ungdom fra lavere sosiale lag med de fra høyere sosiale lag, er det fem ganger så mange fra de lavere sosiale lag som aldri har vært med i organisert idrett. Ungdom fra lavere sosiale lag slutter også i større grad enn ungdom fra høyere sosiale lag. Uavhengig om treningen foregår som organisert idrett eller utenfor, er det sosiale ulikheter. Ungdom fra høyere sosiale lag trener over 50 prosent flere ganger i måneden enn annen ungdom. Kjønnforskjellene i idrettsdeltagelse sett under ett oppstår idet jenter slutter med idrett i løpet av tenårene i et større omfang enn gutter (Bakken, 2019).

Samtidig viser andre studier at gutter og jenter holder på med ulike idretter. For gutter i alderen 13–19 er den mest populære særvidretten fotball, som organiserer ca 70000 medlemmer i denne aldersgruppa. Dernest kommer ski, som har oppunder 14000 medlemmer, så håndball, friidrett og kampsport, bandy, sykkelport, svømming og motorsport. For jenter i alderen 13–19 er også fotball den idretten som desidert organiserer flest (32000 medlemmer). Dernest kommer håndball (26000) og ski (9600) som også organiserer mange gutter, deretter gymnastikk og turn, ridning og friidrett (Norges idrettsforbund, 2017). Mens ridning og gymnastikk og turn altså er idretter som særlig organiserer jenter, organiserer fotball, ski, friidrett og håndball begge kjønn i større grad. Fasting og Sand (2009) viser at av særforbund som er medlem i NIF er det Norges Rytterforbund som har størst kvinneandel med 88 prosent kvinnelige medlemmer. Deretter kommer Norges Fleridrettsforbund, Norges Danseforbund, Norges Gymnastikk- og Turnforbund og Norges Håndballforbund. Alle disse ligger på rundt 70 prosent kvinner og høyere. Idretter som har tilnærmet lik andel kvinner, er Norges Volleyballforbund, Norges Gang og Mosjonsforbund, Norges Svømmeforbund, Norges Skøyteforbund og Norges Amerikansk Fotball og Cheerleading Forbund. I de to sistnevnte skjuler dette tallet at kvinner og menn har ulike roller i disse idrettene (Fasting & Sand, 2009: 21).

Det er også tendenser til en kjønnsforskjell i motivasjonen for å trene. Selv om kvinner og menn uavhengig av alder stort sett vektlegger de samme årsaker for å drive med fysisk aktivitet, tillegger kvinner disse årsakene større vekt enn det menn gjør: «Gir fysisk og mentalt overskudd», «forebygger helseplager» og «gir avstressing/avkobling» (Fasting & Sand, 2009). Pliktfølelsen knytta til å drive med fysisk aktivitet ser ut til å ha blitt sterkere over tid, særlig for kvinner. Andelen kvinner som «synes jeg bør» være i fysisk aktivitet har økt med 11 prosentpoeng fra 1991 til 2007 (Fasting & Sand, 2009). En studie av Oslo-ungdom (Ødegård, Bakken, & Strandbu, 2016) viser at individualiserte motiver for trening har over tid fått større plass enn kollektive motiver. Også Seippel (Seippel, 2016) finner at motiver knytta til utseende, vekt og selvtillit har blitt litt viktigere, mens å trene for

å ha det gøy og oppleve sosiale fellesskap er blitt litt mindre viktig. Som Ødegård et al (2016) kommenterer, peker disse funnene på en tendens til at motivasjonen dreier seg fra det sosiale mot fokus på kropp, helse og konkurranse.

Kjønnede mønstre i skjermbruk

Ungdata viser at omtrent en tredjedel av ungdomsskoleelevene i Norge bruker mer enn fire timer på skjerm hver dag utenfor skoletida, og dette har økt markant de siste ti åra – altså siden SSBs tidsbruksundersøkelse (Bakken, 2018). Det er særlig tida brukt på sosiale medier som har økt, mens tida brukt på spilling har vært ganske stabil.

Forskjellen mellom gutter og jenter er stor når det gjelder skjermbruk. Mens jenter i alderen 16–19 år i 2010 brukte mye tid på sosiale medier, bruker gutter mer tid på skjerm generelt, og de bruker denne tida primært til dataspill i langt større grad enn jentene (Vaage, 2013). I følge Medietilsynets rapport Barn- og medierundersøkelsen 2018 (Medietilsynet, 2018) er strømmetjenester vanligere blant jenter, og gutter og jenter ser på ulike ting – på YouTube ser jenter særlig på Amalie Olsen, gutter ser mer på Randulle, Logan Paul og PewDiePie. Nesten alle gutter spiller dataspill, mot 63 prosent av jentene. Det er svært stor forskjell i tid brukt på dataspilling: betydelig flere gutter enn jenter spiller mer enn to timer om dagen, og kjønnsforskjellen øker fram mot 15 år. Denne økningen forklares primært med at gutter spiller gradvis mer jo eldre de blir, fra de er 13 spiller 37 prosent av guttene mer enn to timer og når de er 15 spiller nesten halvpartene av guttene så mye, mens jenter fra 13 års alder ligger nokså jevnt på ca. 10 prosent.

Motsatt tendens er det på sosiale medier: de aller fleste bruker sosiale medier, men jenter bruker langt mer tid på sosiale medier enn gutter. Ved 13-årsalder bruker 36 prosent av jentene sosiale medier mer enn to timer om dagen mot 21 prosent av guttene. Hos begge kjønn øker denne andelen av storforbrukere videre i løpet av ungdomstida til bruken når en topp når de er 16 år, når andelen storforbrukere blant jenter er 57 prosent og blant gutter er 35 prosent (Medietilsynet, 2018). I en rapport fra EU Kids Online (Staksrud & Ólafsson, 2019), bekreftes disse trendene. I rapporten kommer det fram at mens flere jenter enn gutter er oftere pålogget mobiltelefonen «hele tida», er det kun gutter (11%) som svarer at de er online på en spillkonsoll «nesten hele tida». Ungdata viser også at gutter er langt mer opptatt av spill, og jentene er oftere på sosiale medier. I Ungdata kommer det også fram at det er en tydelig sammenheng mellom skjermtid og hvor aktive ungdom er i idrettslagene (Bakken 2018). Jo mer aktive, jo mindre tid brukes foran skjermen – og dette gjelder for både gutter og jenter.

Kjønn og likestilling: Teori og analytiske grep

Et paradoks som ofte trekkes fram i norsk sammenheng på arbeidslivsfeltet, er at på tross av at vi har kommet langt på likestillingsområdet og det er få åpenbare barrierer for likestilling, så velger norske kvinner og menn allikevel svært kjønnsdelt når de velger yrker (Reisel, Skorge, & Uvaag, 2019). Som Reisel et al påpeker,

er det nyttig å skille mellom horisontal og vertikal kjønnsdeling i arbeidsmarkedet. Mens man med horisontal kjønnsdeling sikter til hvordan menn og kvinner arbeider i ulike yrker, sikter vertikal kjønnsdeling til hvordan menn og kvinner arbeider på forskjellige nivåer – det er en betydelig dominans av menn i det øvre sjiktet i arbeidsmarkedet (ibid.). Slik sett er det sterke paralleller også til fritidsarenaen. Ungdoms fritid er horisontalt kjønnsdelt, som vi har sett av statistikken ovenfor. Idretten generelt kan også sies å være vertikalt delt: menn dominerer i lederstillinger i toppidretten (Hovden, 2015; Skirstad, 2014), og det er store kjønnsulikheter når det gjelder ressurser og villkår i toppfotballen (Skogvang, 2014). Om det er en tilsvarende vertikal kjønnsdeling i ungdoms fritid, skal vi vurdere i denne rapporten.

Det kan se ut som det som leder gutter og jenter til å velge ulike fritidsaktiviteter, handler om noe mer enn materielle barrierer. Valg er imidlertid ikke alltid rasjonelle, og kan være styrt av hva vi opplever at vi burde og hva vi har lyst til – og mye annet. Uavhengig av politisk strategi for likestilling forblir kjønn noe som både knytter seg til strukturer og mulighetslikhet, og følelsesmessige, kulturelle dypstrukturer i kultur og individ. Som Harriet Bjerrum Nielsen viser i boka *Feeling Gender* (2017), er endringsprosesser ikke noe som kun kan måles i mønstre som viser hva folk gjør, men også noe som er nært knytta til menneskers følelser knytta til kjønn, «feelings of gender». Nielsen skriver at tidligere kjønnsforskere når de har vektlagt følelsesstrukturer har sett på primært negative følelser, og følelser har vært noe som knytter an til fortida. Men følelsesmønstre kan også være noe som i positiv forstand kan forme fremtida, som kan knyttes til agency og som kan skape endring, ikke bare hindre det (H. B. Nielsen, 2017: 21).

Når vi i denne rapporten spør om det er kjønnede mønstre i ungdoms fritidsaktiviteter og i så fall hvorfor og hvilken betydning det får, forholder vi oss til at kjønnsnormer også spiller inn på en lite bevisst måte. En vil sjeldnere forklare at en velger kjønnstradisjonelle valg fordi en er gutt eller jente, men heller ty til andre motivasjoner, som lyst, samsvar med interesser, personlighet, talent etc. Slik sett blir det to nivåer i analysen. Det ene nivået er basert på hva individuelle ungdommer forteller oss om deres fritidsaktiviteter, som gjør det mulig å tegne opp et mønster på tvers av ungdommene, om hva de gjør og hvilke motivasjoner de selv oppgir. Det andre nivået dreier seg om å forsøke å få øye på noen mekanismer som kan forklare hvordan kjønnede mønstre oppstår. For dette formålet er det ikke alltid nok med ungdommenes individuelle og eksplisitte forklaringer på hvorfor de holder på med det de gjør. Vi trenger også å ta med inn i analysen hvordan konteksten de lever i kan påvirke valgene deres, og hvordan aktiviteten deres på fritida henger sammen med andre mønstre i livet deres. Ikke minst blir det relevant å ta hensyn til hva det innebærer å være gutt eller jente på ulike steder. Vi ser derfor gjennomgående på stedets betydning i sammenheng med kjønn.

I rapporten vil vi også vurdere hvorvidt eventuelle kjønnede mønstre har konsekvenser for kjønnslikestilling. Når vi skal vurdere likestillingsutfordringer på fritidsarenaen, vil vi etter inspirasjon fra Likestillingsutvalget (NOU, 2012: 15) ta utgangspunkt i prinsippet om samfunnsdeltagelse på like vilkår, det vil si at kjønn –

eller andre forhold en ikke kan kontrollere – «ikke forringer vedkommendes levekår og livsmuligheter» (NOU, 2012: 15: 57). Likestillingsutvalget viser hvordan «like vilkår» er et sammensatt konsept. Det innebærer på den ene siden fravær av tvang, diskriminering, marginalisering og utestenging. På den andre siden innebærer det like livssjanser til å være jevnbyrdig. Like vilkår henger også sammen med fordeling av ressurser og makt (hva vi i det følgende kaller for materielle ressurser), og det henger sammen med kulturell verdsetting og respekt (som vi kaller symbolske ressurser) (NOU, 2012: 15). Som den britiske forskeren Lois McNay argumenterer for, bør man vurdere kjønn både på en materiell og en symbolsk akse (McNay, 2004). Både materielle og symbolske forhold er strukturelle, og kan representere både barrierer og muligheter. Vi operasjonaliserer derfor likestillingsutfordringer i unges fritid til å dreie seg om materielle eller symbolske strukturer som begrenser ungdoms muligheter til å ha like vilkår på fritidsarenaen. Dette innebærer både deres valg av aktivitet og de mulighetene de opplever å ha innad i aktivitetene. I denne konteksten innebærer materielle strukturer for eksempel tilbudet av fritidsaktiviteter i et lokalsamfunn, om det kun tilbys fotball til gutter, men ikke jenter, eller om ressursene som kommer ungdommene til dels innenfor ulike idretter eller lag. Symbolske strukturer innebærer normer og forventninger knytta til kjønn og som får konsekvenser for den enkeltes opplevelse av valg og muligheter.

Metode og datamateriale

Rapporten er den første studien som baserer seg på Ungdom i endring, en stor intervjuundersøkelse av gutter og jenter på 13 år, 40 jenter og 41 gutter. De 81 ungdommene ble høsten 2018 stilt spørsmål om sin fritid, hverdag og andre sentrale områder i livet som nære relasjoner med venner og foreldre, skole og fysisk og psykisk helse.

I intervjuene med ungdommene har vi stilt spørsmål om ungdommenes fortid og hvordan de ser på sin framtid, men primært har vi snakket om deres nåtid og hverdagsliv. Til det formål har vi brukt livsformsintervjuer. Denne metoden, skissert av Hanne Haavind (Haavind, 1984), har bakgrunn i et ønske om å gripe praksis og den sosiale prosessen som ligger forut for praksisen. Vi har brukt løpende tid som organiserende for ungdommenes fortelling og går gjennom gårsdagens gjøremål sammen med ungdommene, fra de står opp, gjør seg klar for dagen og spiser frokost, gjennom skoledag og fritidsaktiviteter, skjermbruk og sosiale medier – til de legger seg. Vi bruker deres fortellinger om hva de har gjort som utgangspunkt for å utforske vanene og relasjonene deres og deres egne refleksjoner rundt dette (Haavind, 2000: 19). Ifølge Haavind er nettopp et av formålene til livsformsintervjuet å få tak i kjønnete betydninger. Intervjumetoden har den fordel at intervjueren ikke trenger å spørre direkte om betydningen av kjønn, men heller se hvordan kjønn får betydning i praksis. Haavind skriver at «Når det anses som en metodisk fordel at denne framgangsmåten ikke spør direkte etter hva kjønn betyr, er det fordi vi søker etter det innebygde og mangfoldige i kjønnete betydninger. Kjønnete betydninger er ofte noe som tas for gitt» (Haavind, 2000: 20).

I kunnskapsoppsummeringen om kjønn og unges fritid (Seland et al., 2019) kommer det fram at mye av forskningen som forklarer preferanser og valg for fritidsaktiviteter er kvantitativ idrettssosiologisk og -psykologisk forskning, forskning som ofte preges av en individfokusert tilnærming til å forstå motivasjon og preferanser. I kunnskapen vi har på dette feltet mangler en forståelse av de sosiale mekanismene og drivkrefter bak preferanser og valg. Denne rapporten er et viktig supplement til kunnskapen om ungdoms kjønnete fritid, fordi vi med utgangspunkt i de helhetlige kvalitative intervjuer med ungdom får mulighet til å ta med i betraktning de sosiale mekanismene til hvorfor ungdom velger slik de gjør, men også de personlige relasjonene som motiverer valgene deres, hvilke strukturer i nabolaget som gjør valgene mulig eller umulig, og ikke minst, hvilke konsekvenser valgene får for dem. I de kvalitative intervjuene vi baserer denne rapporten på, har vi mulighet til å få «nedenfra–og–opp»-informasjon om hva de unge holder på med.

Ungdom i endring

Ungdom i endring er et unikt prosjekt i norsk sammenheng. Vi følger de 81 ungdommene gjennom ungdomstida, fra de er 13 til 19 år. Formålet med Ungdom i endring er å få kunnskap om hvordan det er å vokse opp som ungdom i dag, gjennom ungdommenes egne fortellinger over tid, for å finne ut hvordan det er å være ungdom i dag, hvordan ulikhet skapes og opprettholdes og hvordan dette forandrer seg gjennom ungdomstida.

Vi har valgt ungdommer fra fra fire svært ulike oppvekststeder (10 gutter og 10 jenter fra hvert sted, med unntak av Industristed der vi har intervjuet 10 jenter og 11 gutter), som vi ønsker at skal reflektere heterogene miljøer hvor barn og unge vokser opp i Norge. De fire oppvekstmiljøene ble valgt fordi de skiller seg ut på ulike faktorer: de er svært rurale, urbane eller forstedskommuner, de er kommuner der befolkningen har svært høy utdanning og høy inntekt og kommuner der befolkningen er preget av arbeidsledighet, lav utdanning og lav inntekt, de har ulike nivåer av industri og foretningsvirksomhet, og de har ulike nivåer av etnisk og kulturelt mangfold. De fire stedene blir presentert i større deltalj i kapittel 2. Ungdom i endrings design gjør det mulig å forstå hvordan holdninger til kjønn og mulighetene for kjønnslikestilling kan ta form i ulike samfunnslag og kontekster, og vi kan undersøke enkeltindividers opplevelse av hva som gir mening for dem i deres hverdag og med deres meningsfulle relasjoner, i lys av de strukturene de har rundt seg. Det kvalitative datamaterialet er uvanlig stort, noe som gir unike muligheter for å sammenligne oppvekstbetingelser på tvers av ulike dimensjoner, som kjønn, familiebakgrunner, ressurser og geografi. Denne studien bruker kun intervjuene fra det første tidspunktet ungdommene ble intervjuet høsten 2018.

Ungdom i endring er godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste. Informantene og deres foreldre har samtykket til å delta basert på grundig informasjon om prosjektet. Alle steder og navn er anonymisert, og også andre gjenkjennelige trekk ved informanter har blitt utelatt og i noen tilfeller endret for å hindre gjenkjenning.

Gangen i rapporten

I kapittel 2 kartlegger vi hva ungdommene gjør i fritida, for å se om det er kjønnete mønstre i gutter og jenters bruk av fritid. Dette korte deskriptive kapittelet er ment som en bakgrunn til de følgende analysekapitlene. I kapittel 3 ser vi på sosiale årsaker til at ungdommer velger det de gjør – særlig når det er aktiviteter som har en særlig høy status i lokalmiljøet, noe vi omtaler som hegemoniske aktiviteter, både innenfor organisert idrett og på skjerm. I kapittel 4 ser vi på individuelle motivasjoner for deltagelse hos de av ungdommene som er aktive, og kjønnete mønstre som kan ses i disse motivasjonene. I kapittel 5 ser vi på de som ikke er særlig aktive – og i begge kapitlene vurderer vi sammenhengen mellom aktivitetsnivå, vennskap og skjermbruk for gutter og jenter. Kapittel 6 diskuterer vi likestillingsutfordringer og konkluderer.

2 En kjønnsdelt fritid: Kartlegging av gutter og jenters fritidsaktiviteter

---

Formålet med dette kapittelet er å gi bakgrunn til analysen som presenteres i de andre kapitlene i rapporten. Vi kartlegger kort hva ungdommene som bor på de fire ulike stedene i denne studien, gjør i fritida. Vi undersøker likheter og forskjeller i ungdommenes fritidsaktiviteter, og om vi gjennom en slik sammenligning kan finne mønstre i gutter og jenters bruk av fritid. Vi diskuterer til sist funnene i lys av statistikk om ungdoms deltakelse i fritidsaktiviteter.

Fire ulike oppvekstmiljø

Ungdommene kommer fra fire svært ulike oppvekstmiljø. I det følgende skal vi se hva gutter og jenter gjør på fritida på hver av disse stedene.

Stasjonsby: Forstad med etnisk og kulturelt mangfold

Denne skolen ligger i en forstad en halvtimes bussreise fra en større by i Norge. Mange av foreldrene til ungdommene ved denne skolen reiser derfor inn til byen for å gå på arbeid. Området hvor skolen ligger, er preget av eneboliger i ulike prisklasser, mange av dem med utsikt til skog. Til skolen sogner også elever i blokkbebyggelse, som befinner seg på et høydedrag bak skolen. Dette området kjennetegnes av befolkningsmessig sosial og etnisk ulikhet.

I skolens nærområde finnes en velfungerende og populær fritidsklubb, men ingen av de intervjuene ungdommene forteller om at de pleier å være på denne klubben. Mange av dem fortalte imidlertid at de var sammen med venner på fritida. Jentene sa at de gjerne gikk på det lokale kjøpesenteret eller var hos hverandre og så på film, mens guttene oftere snakket om dette som at de «gikk rundt», «hang» eller «gikk for å kjøpe kebab.» Når ungdommene ble spurt om hva de gjorde i feriene, fortalte de fleste om utenlandsreiser og at de dro på hytta med familien.

Så godt som alle de intervjuede ungdommene på Stasjonsby forteller at de holder på med organiserte fritidsaktiviteter flere ganger i uken. De forteller videre at foreldrene støtter dem i det de driver med på fritida. De fleste av disse ungdommene har treninger flere ganger i uken. Dette gjelder også de intervjuene guttene og jentene som har etnisk minoritetsbakgrunn.

- Jentenes aktiviteter i Stasjonsby: Det er spredning i aktiviteter blant jenter på denne skolen. Fire jenter driver med dans, en jente er cheerleader, to jenter turner og en jente rir. I tillegg til dette nevnes aktiviteter som svømming, håndball, fotball og friidrett. Dette betyr at jentene driver med flere typer aktiviteter i løpet av uka. En jente driver for eksempel med fotball og dans, mens jenta som rir, også er aktiv i friidrett.
- Guttenes aktiviteter i Stasjonsby: Blant guttene er det fotballen som dominerer, men det er også andre organiserte idretter representert, som alpint. De fleste av disse deltar på treninger organisert av idrettslag, men noen spiller

også løkkefotball. Blant de ti guttene på Stasjonsby som ble intervjuet i denne studien, er det tre som ikke driver med noen organiserte fritidsaktiviteter. En av disse spiller løkkefotball.

Det er mye snakk om betydningen av fotball for guttene i dette miljøet, både blant dem som selv spiller og dem som ikke spiller. Det er færre ulike aktiviteter representert blant guttene enn blant jentene.

Strandby: Forstad i område preget av økonomisk velstand

Området hvor denne skolen ligger, er valgt til studien fordi inntekten i befolkningen her er blant de høyeste i landet. Dette gjenspeiles i utdanningsnivået i foreldregenerasjonen, hvor en av fem har minst fem års høyere utdanning.

Befolkningen som bor i dette området har både kort avstand til skog og natur og til storbyen, samt godt utbygde idrettsanlegg. Ungdommene vi har intervjuet ved Strandby, driver med langrenn, alpinkjøring, fotball og tennis. Alle disse aktivitetene tilbys i nærområdet. Disse ungdommene reiser heller ikke ut av nærområdet for å drive med andre fritidsaktiviteter. Ungdommene fikk ikke lov av foreldrene til å reise inn til storbyen, med unntak av formiddagene i helgene, hvor grupper av venner kunne dra inn til de mest populære handlegatene. Disse ungdommene brukte lite tid sammen med venner på det vi kan kalle uformelle arenaer for samvær, for eksempel det lokale kjøpesenteret.

Alle de intervjuede ungdommene på Strandby driver med organisert idrett på fritida. Flere av dem trener svært ofte i løpet av uka, og mange reiser også på treningsleir i ferien. De fleste av ungdommene forteller at familiens engasjement har stor betydning for at de selv har lyst til å delta og legge innsats i aktiviteten. Ferieopphold i utlandet preges også av de samme fritidsaktivitetene, enten ungdommene reiser med en gruppe fra idrettslaget eller familien. Ungdommene uttrykker at de synes dette er en morsom måte å feriere på. Andre ferier brukes sammen med familie på hytta for å slappe av. På Strandby sier nesten alle de intervjuede ungdommene at foreldrene er opptatt av å spise sunt og å leve sunt, og de er stort sett selv enig i at det skal være slik.

Det er bare få av disse ungdommene som driver med noe annet enn organisert idrett. De fleste holder også på med bare én eller høyst to aktiviteter. Hvis de på denne måten driver med to fritidsaktiviteter, begrunner de gjerne dette i intervjuet med at aktivitetene utfyller hverandre. Sykling og ski er eksempler på aktiviteter som blir nevnt i denne sammenhengen, siden begge er sesongavhengige idretter.

- Jentenes aktiviteter i Strandby: Tre jenter spiller tennis, mens to jenter driver med alpint, og noen jenter spiller fotball. Disse aktivitetene finner vi også hos guttene, og tennis og alpint har høy status i miljøet på Strandby. I intervjuene uttrykker ungdommene at de som holder på med dette, ofte er populære. Videre driver jentene på denne skolen med sang, turn, dans og riding. Jentene som intervjuet, sier at blant ungdommene som holder på med slike aktiviteter kjenner de kun jenter.

- Guttenes aktiviteter i Strandby: To gutter spiller tennis, og to gutter kjører alpint. Blant guttenes aktiviteter finner vi også fotball, seiling, langrenn, klatring, speider, sykling, orkesterspilling, orientering og jakt.

Tennis og alpint har høy status i miljøet og utøves av begge kjønn. Fotball er også en idrett både gutter og jenter holder på med, mens en del av de andre aktivitetene vi ser blant ungdommene på Strandby er mer kjønnsdelte.

Bygdeby: Stasjonsby i industri- og jordbruksområde

Bygdeby ligger i utkanten av et tettsted i en industri- og jordbrukskommune. Elevene på denne skolen kommer fra mange små grendeskoler med små klasser og korte avstander mellom skole og hjem. Mange av elevene må bruke buss og også bytte mellom to busser for å komme til skolen, mens andre kan gå og sykle. Flere av de intervjuede elevene kommer fra gårdsbruk. Kommunen preges av et forholdsvis lavt utdanningsnivå og høy arbeidsledighet, og en forholdsvis stor andel av ungdommene som er intervjuet, har foreldre som enten er ufaglærte eller håndverkere.

I tettstedet ligger en fritidsklubb, hvor mange av de intervjuede ungdommene er innom etter skolen. Blant de 20 ungdommene vi har snakket med, er det flest gutter som går på fritidsklubben, men jentene går også dit for å treffe venner. I dette ungdomsmiljøet er det vanlig å gjøre mange ting på fritida, noe vi ikke har sett i samme omfang på Stasjonsby og Strandby. Disse aktivitetene er i noen grad de samme for guttene og jentene, som fotball, samtidig som gutter og jenter også tydelig foretrekker å gjøre ulike ting. Alle ungdommene som er intervjuet og som forteller om fritidsaktiviteter, forteller også at foreldrene er interessert i hva de holder på med, og mange har også foreldre som er aktive som trenere eller oppmenn for lag. To av de intervjuede guttene på Bygdeby driver ikke med noen organiserte fritidsaktiviteter. Disse guttene forteller heller ikke at de er sammen med venner annet enn på skolen. Alle jentene vi har intervjuet på Bygdeby, driver med minst én organisert aktivitet.

- Jentenes aktiviteter i Bygdeby: Halvparten av de intervjuede jentene på Bygdeby holder på med håndball. To jenter spiller fotball, og en av disse kombinerer håndball- og fotballaktivitet. Videre driver jentene med dans, cheerleading og riding. En jente går i 4H, en jente driver med pistolskyting ved siden av andre aktiviteter, og ei annen jente tar sangtimer.
- Guttenes aktiviteter i Bygdeby: Sju av ti gutter som er intervjuet på denne skolen, spiller fotball i idrettslag. Gutter som gjør flere ting på fritida enn å trene fotball og spille kamper, driver med aktiviteter som jakt, downhill-sykling, terrengsykling, håndball, korps, motocross og 4H.

Også i Bygdeby ser vi at mange av ungdommene, både blant gutter og jenter, er aktive i fotball, selv om flere jenter spiller håndball og flere gutter spiller fotball. Mange driver også med organiserte fritidsaktiviteter i tillegg til fotball eller håndball. Disse aktivitetene viser et tydeligere mønster i at guttene og jentene driver med ulike ting på fritida.

Industristed: Utenfor industritettsted

Denne skolen ligger i et tettsted der industrien dominerer blant de lokale arbeidsplassene, og arbeidsledigheten er lav. Tettstedet er omgitt av ettertraktet natur som oppsøkes av turister og fastboende for utendørs aktiviteter. Det er godt utbygde idrettsanlegg i tilknytning til skolen. Selve tettstedet har et kjøpesenter og noen få butikker. Ungdommene som går på Industristed skole, trenger ofte hjelp fra foreldrene til transport for å komme seg til ulike deler av bygda. De kan også ta buss.

De fleste av ungdommene som vi har intervjuet på Industristed, holder på med organisert idrett. Ved siden av kjøpesenteret ligger fritidsklubben, hvor mange av ungdommene fra Industristed samles. Klubben er et spesielt populært tilbud på fredager, hvor den har åpent lenge utover kvelden.

- Jentenes aktiviteter i Industristed: Blant jentene på denne skolen er det stor spredning i type fritidsaktiviteter, og flere jenter holder på med flere aktiviteter parallelt. To av de ti jentene spiller fotball, mens to jenter har nylig slutta på fotballtrening. Ytterligere to jenter spiller håndball. De øvrige aktivitetene som jentene driver med, er ikke knytta til idrett. Disse aktivitetene favner drama, dans, klatring, politisk ungdomsorganisasjon, piano, gitar og ukulele. Det er få jenter ved Industristed som ikke driver med organiserte fritidsaktiviteter i det hele tatt. I intervjuene med jentene på Industristed er det en del snakk om slanking, forholdet til egen kropp og spiseforstyrrelser.
- Guttenes aktiviteter i Industristed: Blant guttene er det vanligere å bare holde på med noen få ting på fritida sammenlignet med det vi så blant jentene. Av de ti guttene vi har intervjuet på denne skolen, er det seks som spiller fotball, mens en nylig hadde slutta på fotball. Over halvparten av guttene går regelmessig på fritidsklubben. En gutt går på svømmetrening, mens en annen gutt driver friidrett. Ingen av disse guttene holder på med mer enn én organisert idrett, mens det er to av de ti guttene som ikke driver med organiserte fritidsaktiviteter i det hele tatt.

Spennet av idretter for jenter er noe smalere enn de øvrige stedene, men til gjengjeld står både håndball og fotball sterkt blant jenter. Fotballen står svært sterkt for gutter, i likhet med situasjonen i Stasjonsby og Bygdeby, og guttene her gjør langt mindre forskjellige typer aktiviteter sammenlignet med jentene.

Skjermaktiviteter

Både gutter og jenter på alle fire skoler bruker mye fritid på skjermaktiviteter. Disse aktivitetene synes mer uavhengig av lokalmiljøet. Snapchat er uten sammenligning den skjermaktiviteten som samler begge kjønn i størst utstrekning. De aller fleste ungdommene som vi har intervjuet, er mer eller mindre aktive på Snapchat, som de bruker primært til å «chatte» – de aller fleste er blant annet med i klassechatter – og å sende «streaks». Både gutter og jenter forteller at de i tillegg har Instagram, en del har Facebook, og noen bruker app'en Tic Toc, som er en plattform for vlogging.

Guttene skiller seg tydelig fra jentene i at de dominerer i bruk av dataspill. Høsten 2018, da disse intervjuene ble foretatt, spilte svært mange av guttene spillet Fortnite. En del spilte også spill som FIFA og bilspill. Guttene fortalte i intervjuene at de gjerne spilte slike spill hver dag, og at de hadde mye kontakt med venner gjennom spillene. De satt som regel alene mens de spilte, og i helgene kunne hele dager gå til spilling. Motsatt guttene var det få av jentene som fortalte at de spilte disse dataspillene. Noen få jenter spiller dataspill som viser et stallmiljø hvor avatarene steller hester og der de kan chatte med hverandre i spillet.

Kjønnsmønstre og sosiale forskjeller

Hva forteller intervjuene på de fire skolene om hva ungdommer driver med på fritida? For det første viser dette kapittelet at de aller fleste er svært aktive på fritida – uavhengig av kjønn. De generelle mønstrene som kommer fram av bildet ovenfor, er at de aller fleste deltar i organisert idrett. Dette bildet gjenkjenner vi fra Ungdata (Bakken 2018). Vi ser også at noen holder på med kulturaktiviteter, som å spille et instrument eller gå på drama eller teater. Jenter går også på dansing. Slike aktiviteter er likevel mindre utbredt enn å delta i organisert idrett som ballspill, ski, sykling, tennis eller friidrett. Mange er også sammen med venner hver dag, i eller utenfor slike aktiviteter. Mange av disse ungdommene er svært aktive på fritida, og har ulike aktiviteter nesten hver eneste dag.

For det andre viser denne gjennomgangen av hva ungdom driver med på fritida at ungdoms fritid er svært kjønnsdelt. Med unntak av fotball og ski, hører det til unntakene at gutter og jenter holder på med de samme aktivitetene. Tall fra Norges Idrettsforbund (2017) viser også at disse to idrettene favner flest aktive fra begge kjønn, i tillegg til håndball. Den samme oversikten viser også at idrettsfeltet i Norge er klart delt i idretter som domineres av jenter, som riding, gymnastikk og turn, og idretter som domineres av gutter, som sykling, svømming og motorsport. Vårt intervjumateriale gjenspeiler på denne måten et dominerende, kjønns-tradisjonelt mønster på landsplan og som er befestet over tid. Overordnet ser vi at jentene i vårt materiale driver med det som i nøkkeltallene fra Norges Idrettsforbund (2017) fremstår som jentedominerte idretter, mens guttene i vårt materiale på samme måte deltar i idretter som også på landsplan er guttedominerte. Det store flertallet av guttene spiller fotball, mens jentene i noen grad også driver med kunstneriske aktiviteter. Tilsvarende mønster i gutters og jenters tidsbruk fremkommer også i SSBs tidsbrukundersøkelse fra 2010 (Vaage 2013). Det er sjelden noen krysser kjønnsgrensa på idrettsarenaen, og i de få tilfellene det skjer, er det primært jenter som beveger seg over i guttedominerte aktiviteter. Både gutter og jenter holder på med sosiale medier, men dataspilling domineres av gutter.

For det tredje er det tydelig at konteksten og oppvekststedet betyr mye for hva ungdommene holder på med. For eksempel ser vi at ungdommene på Strandby holder på med ganske ulike ting fra ungdommene de andre tre stedene. Vi ser også at på tre av de fire stedene er det fritidsklubb, men det er bare på to av disse stedene at klubben er populær blant ungdommene som er intervjuet. I de to bygdesamfunnene (Bygdeby og Industristed) holder ungdommene på med en rekke organiserte fritidsaktiviteter på en uke, mens i de to bynære forstedene (Stasjonsby

og Strandby) driver ungdommene vanligvis bare med én eller to aktiviteter. Dette er en tendens som favner begge kjønn, men i noe mindre grad gjelder dette for guttene på Industristed. Disse guttene har få aktiviteter, mens jentene i dette bygdesamfunnet gjør mange og varierte ting, slik ungdommer av begge kjønn også gjør på Bygdeby.

For det fjerde ser det ut til gjennom kartleggingen ovenfor at jentene har en noe større spredning i hva slags type organiserte fritidsaktiviteter som de driver med, sammenlignet med guttene. For eksempel er det mange jenter som både driver idrett og kulturaktiviteter, og på to av skolene er det flere jenter enn gutter som driver med mange forskjellige ting på fritida. Når vi ser på disse jentenes bruk av digitale plattformer, er utvalget av og variasjonen mellom disse plattformene til gjengjeld liten.

For det femte ser at vi sosial ulikhet tydelig trer fram i mønsteret over hvem som deltar og hvem som ikke deltar i aktiviteter på fritida. Analyser av Ungdata (Bakken 2019) viser at sosiale forskjeller er den viktigste forklaring på hvorfor et mindretall av barn og ungdom ikke deltar i organisert idrett. Barn og ungdom som har foreldre med høy inntekt og flerårig høyere utdanning, trener mer og er langt oftere med i organisert idrett enn barn og ungdom som har foreldre uten høyere utdanning og som har lavere inntekt. De fire områdene i vårt datamateriale er valgt ut for å kunne representere slike forskjeller, og dette mønsteret er også synlig når vi i intervjuene har snakket med ungdommene om fritida deres. Det er få av 13-åringene i denne studien som ikke driver med noen organiserte fritidsaktiviteter, men blant disse er det flest gutter, og disse guttene har ofte foreldre med lav utdanning. Blant inaktive jenter er det noe mer spredt. På Strandby, hvor innteks- og utdanningsnivået blant foreldrene er høyest i utvalget vårt, driver alle ungdommene med organiserte fritidsaktiviteter.

Konklusjon: En kjønnsdelt fritid

I dette kapitlet har vi sett at av de 81 ungdommene vi har intervjuet fordelt på fire lokalsamfunn i Norge, driver de aller fleste med organisert i idrett. Vi finner at ungdommenes fritid er svært kjønnsdelt – med unntak av fotball, tennis og ski, hører det til unntakene at gutter og jenter holder på med de samme aktivitetene. Det er sjelden noen krysser kjønnsgrensa på idrettsarenaen, og i de få tilfellene det skjer, er det primært jenter som beveger seg over i guttedominerte aktiviteter. Både gutter og jenter holder på med sosiale medier, men dataspilling domineres av gutter. Jentene har en noe større spredning i hva slags type organiserte fritidsaktiviteter som de driver med sammenlignet med guttene.

Konteksten og oppvekststedet betyr mye for hva ungdommene holder på med. Samtidig som vi ser at det å drive med få kontra det å drive med mange fritidsaktiviteter parallelt kan fordele seg ulikt fra sted til sted, har vi også sett at i vårt utvalg på to av stedene er vanligere at jentene driver med flere fritidsaktiviteter enn gutter. Bruk av digitale skjermer er en svært utbredt aktivitet både blant jenter og gutter, og særlig dataspillet Fortnite primært blant guttene og Snapchat blant ungdommer av begge kjønn.

3 Fotball og Fortnite: Fritidsaktivitetenes sosiale betydning

---

I tidligere forskning har mye av fokuset vært på hvordan ungdommers valg av fritidsaktivitet – særlig innenfor idrett eller andre treningsformer – er påvirket av personlige preferanser (Jakobsen & Evjen, 2018; Skille & Østerås, 2011) og familiens veiledning eller ønsker (Lindqvist, Kostenius, Gard, & Rutberg, 2015; Stefansen, Smette, & Strandbu, 2018). I dette kapittelet skal vi fokusere på mekanismer mellom jevnaldrende som kan være med på å forklare hvorfor ungdom velger det de gjør av fritidsaktiviteter. Henger de kjønnede mønstrene i fritidsaktiviteter sammen med aktivitetens sosiale betydning? I kapittelet går vi gjennom den sosiale motivasjonen for og betydningen av idrettsaktiviteter, dataspill og sosiale medier, og viser hvordan visse aktiviteter får en sosialt dominerende posisjon. I det følgende omtaler vi disse som hegemoniske aktiviteter.

Hegemoniske aktiviteter

Som vi så i forrige kapittel, står fotballen svært sterkt blant gutter. Hvilke mekanismer ligger bak fotballens tiltrekkingskraft på guttene? Vi skal undersøke fotballens sosiale betydning gjennom å se nærmere på fotballens rolle på Stasjonsby, den multikulturelle forstadsskolen. Her er fotball den fritidsaktiviteten som flertallet av guttene holder på med, og aktiviteten organiserer dermed mye av fritida til disse guttene. Blant fotballgutta er det spredning i sosial og etnisk bakgrunn. For en del av guttene som spiller fotball er fotball en nærmest altoppslukende hobby – de går konstant med fotballklær, snakker om fotball nærmest hele tida, og er naturlig inkludert i gjengen med «fotballgutter» på skolen.

På Stasjonsby er fotball den dominerende i antall gutter som organiseres, men også dominerende i sosial betydning. Flere av de intervjuede guttene som har opplevd at de tidligere har vært litt utenfor ungdomsmiljøet, forteller om hvordan særlig fotball har vært avgjørende for at de har blitt inkludert. En gutt forteller i intervjuet om hvordan fotballen hjalp han til å få nye venner da han var ny på barneskolen etter å ha flyttet til Stasjonsby sammen med familien sin: «Jeg var litt nervøs på starten, men så alle kom bort til meg, så sa de hei, så spilte vi fotball. (...) Så ble vi kjent.» Nå har han et stort sosialt nettverk av fotballspillende guttevenner. Jentene på barneskolen på Stasjonsby spilte ikke fotball, fortalte denne gutten, «de bare sto og snakka». På stedet han hadde flyttet fra, var det vanlig at gutter og jenter snakket sammen, men på den nye skolen «snakka ingen sammen av jentene og guttene.» Den tydelige kjønnsdelingen av fotballaktiviteten på Stasjonsby kan ses i lys av det som fremstår som et kjønnsdelt ungdomsmiljø på dette stedet.

Betegnelsen fotballgutt kan også vise til mer enn aktiviteten, og være en beskrivelse av en bestemt måte å være gutt på. Flere av guttene på denne skolen viser til fotballgutta som en gruppe som «kulere» enn de andre. Fotballbanen kan på

denne måten oppfattes som en maskulin arena, en forestilling som forsterkes ved at ungdommene som får innpass, har en form for hegemonisk maskulinitet. Denne maskuliniteten kan forstås som en tøff gutterolle, som skaper skiller mellom dem som er innafor og dem som er utafor, de som mestrer og de som ikke mestrer både det sosiale samspillet og det faktiske spillet på banen. Det er flere av guttene som føler at de står litt utenfor det sosiale miljøet, og som refererer til fotballgutta som en av og til ekskluderende gjeng også utenfor fotballbanen.

Fotball er så sentralt på Stasjonsby at det blir vanskelig å ikke være en av fotballgutta. De fleste av guttene som ikke spiller fotball, skiller seg ut på ulike måter eller har en opplevelse av å være annerledes. Denne annerledesheten handler ofte om å ikke mestre idrett og fysisk aktivitet særlig godt. Det kan også dreie seg om å satse på «feil» idrett, som det er for han som holder på med alpint – som den eneste gutten i klassen og blant alle han kjente i nærmiljøet. Denne gutten er svært atletisk, han ønsker å bli proffidrettsutøver, og han var også utpreget sosial og utadventd. På barneskolen hadde han likevel følt seg utenfor, fordi alle de andre guttene var bare opptatt av fotball, og bare spilte fotball i alle friminutt. Hvis denne gutten deltok i fotballspillingen i friminuttene, «var det ikke så gøy for de sentra bare til hverandre,» som han sa. Dette viser at selv om man er i god fysisk form og tilsynelatende har alle sosiale forutsetninger for å bli inkludert, er ikke dette nødvendigvis nok til å bli inkludert i en slik sosial kategori som fotballgutta. En annen gutt på Stasjonsby fortalte at han spiller løkkefotball sammen med venner, men nå vurderer å begynne med organisert fotball. For guttene på Stasjonsby kan organisert fotball være en billett inn i det «normale».

Fotballen får dermed en dominerende posisjon for gutter, ikke nødvendigvis på grunn av at det er den aktiviteten som organiserer flest, men også på grunn av den sosiale statusen idretten får for gutter. Det blir en hegemonisk aktivitet for gutter. Med det mener vi at aktivitetene utgjør en norm for hva som er ønskelig eller ansett som normalt å drive med, og at ungdommene slik definerer seg som innenfor eller utenfor denne aktiviteten.

Selv om fotball har denne posisjonen for gutter på tre av fire steder, er det allikevel viktig å merke seg at det ikke er noen nødvendighet i at det nettopp er fotball som skal ha denne posisjonen. På Strandby er det andre idretter som dominerer enn fotball, og som på denne måten blir viktigere for å få sosial aksept og fremstå som populær. Høyest blant disse idrettene rager alpint og tennis, selv om det også på Strandby er noen som spiller fotball. Som en jente sa, er det slik på denne skolen at de populære ungdommene ofte driver med alpint eller tennis. Men mens det er primært gutter fotballen er viktig for rent sosialt på Stasjonsby, er alpint og tennis viktig for begge kjønn på Strandby.

Hegemoniske aktiviteter trer mindre tydelig frem blant jentene enn blant guttene. Jevnt over holder jentene på med flere ulike aktiviteter enn gutter, og det er et større spenn av ulike aktiviteter som framstår som populære på hvert sted, så som dansing, turn, håndball, fotball, tennis og alpint. For jentene som spiller fotball, har heller ikke fotballen samme sosialt hegemoniske posisjon som den har for gutter

på Stasjonsby, Bygdeby og Industristed. Det betyr ikke at jentene gir uttrykk for at det er problematisk eller utfordrende å spille fotball, tvert imot: de fleste fotballjentene forteller om fotball på måter som gir inntrykk av at de har et enkelt, lystbetont og sosialt forhold til aktiviteten. Det å ikke være god i fotball er ikke en ekskluderingsårsak blant jentene, og dermed blir ikke fotball «pensum» for jenter på samme måte som det er for gutter. Jentene forteller at de spiller fotball fordi de er genuint opptatt av sporten, fordi det er sosialt, gøy og fordi de mestrer det.

Det sosiale aspektet ved fotballen er fremtredende både for gutter og jenter, og kan åpenbart være svært viktig for jenter også. Flere jenter forteller at fotballen har sentral betydning for deres sosiale liv, på laget, i friminuttene og når de har kamper med andre lag. Det at aktiviteter er viktige sosialt, gjelder imidlertid for andre aktiviteter i vel så stor grad som fotballen, og det er ingen særskilt idrett eller aktivitet som får den rollen fotball får for gutter. Et unntak til dette kan være betydningen av tennis og alpint på Strandby, der deltagelse er viktig for sosial inkludering for begge kjønn.

Identitet, tilhørighet og strategisk deltagelse

Deltagelse i fritidsaktiviteter er ofte svært viktig for fellesskap, inkludering og vennskap, og for å utvikle en positiv identitet. Dette ser vi både hos dem som ønsker etter å komme innenfor det «alle de andre» holder på med, eller det stikk motsatte. En jente forteller at hun er svært interessert i hest, i motsetning til de andre hun kjenner på skolen. Hest er alt hun kan tenke seg å holde på med både i nåtida og framtida, og hun karakteriserer seg selv som «hestegal». Interessen for hest er noe hun selv mener definerer henne som annerledes, både slik hun oppfatter medelevene og egen familie:

O: Jeg er den første i familien som i tillegg er hesteinteressert, på en måte. Mamma og pappa er ikke det, og det var heller ikke besteforeldrene mine. Jeg kommer nok til å være mer med hest liksom.

I: Tenker du noe på å få egne barn og familie og sånn? Tror du du kommer til å få det?

O: Det er'ke noe jeg egentlig tror. Jeg tenker egentlig bare på å få egen hest og å få en stall.¹

Denne jenta skiller seg litt fra de andre ungdommene der hun bor – hun har andre typer familieressurser og andre ferievener, og hennes beste venner er ikke de hun går på skole med. Hesteinteressen og hennes intense identifisering med å være hesteinteressert er noe som i hennes øyne positivt skiller henne fra et miljø der hun allerede skiller seg ut. Samtidig kobler denne interessen henne tett på andre venner og miljøet på stallet. De beste venninnene har hun fått på stallet. Kontakten med bestevenninnen, som bor et stykke unna henne, holder hun blant annet gjennom et online dataspill om hester. Slik blir hennes fritidsaktivitet for

---

¹ Her, og i resten av rapporten, står O for intervjuobjekt og I for intervjuer.

henne en svært viktig arena for hennes opplevelse av en positiv identitet og tilhørighet, men også en sentral forskjellsmarkør fra de hun går på skole med, der helt andre aktiviteter er populære, i et sosialt miljø hun ikke føler seg helt hjemme i. Men hesteinteressen er noe som gjør at hun skiller seg ut i positiv forstand – i stedet for å være «bare utafør» i klassen, definerer hun seg som «hestegal» og har sin legitime tilhørighet et annet sted.

Motsatt finner vi en del eksempler på hvordan hegemoniske aktiviteter kan benyttes strategisk for å komme inn i det sosiale miljøet på skolen. Vi så et lignende eksempel på Stasjonsby beskrevet ovenfor, der en gutt kom som tilflytter til området og straks fant fellesskap i fotballen og fotballgutta, uten at det nødvendigvis var en strategisk plan bak hans fotballspilling. På Strandby forteller en gutt åpenhertig at han ikke har hatt venner i noen særlig grad tidligere. Han opplever at det er tydelige skillelinjer mellom klassene på trinnet, og sier at det virker som de andre på trinnet hans lettere kan krysse disse grensene «fordi de kjenner hverandre gjennom sport, og så sosiale medier, og der blir du kjent med enda flere.» Selv har han ikke deltatt i idrett eller drevet med sosiale medier i særlig grad, har han nå helt bevisst begynt på tennis for å få venner. Det var også bevisst at han valgte tennis, fordi «tennis er mer populært» her. Han går også på amerikansk fotball, og forteller at han gjennom denne idretten nå «har fått litt venner, føler jeg». For en gutt som ikke helt har fått venner gjennom skolen, kan altså strategisk bruk av fritidsinteressene få avgjørende betydning for å få feste i det sosiale miljøet. Gjennom intervjuene med ungdommene ser vi også at foreldre spiller en viktig rolle for å få barna inkludert i idrettsaktiviteter med håp om at de på den måten vil bli inkludert i et sosialt miljø og få venner.

I vårt materiale er fortellingene som dreier seg om organisert aktivitet som strategisk verktøy for å få venner, kun å finne blant gutter og kun gjennom den hegemoniske idretten i hvert enkelt lokalmiljø. Samtidig som vi ser at betydningen av kjønn trumfer betydningen av sosial og etnisk bakgrunn på Stasjonsby, ser vi på Strandby at kjønn i denne forbindelse blir mindre betydningsfullt, mens den sosiale statusen blir viktigere. Strandby ligger i en velstående forstad hvor inntektsnivået blant foreldrene er høyt, og dette peker mot at sosioøkonomisk status sammen med kjønn inngår blant en rekke ulike faktorer som kan inkludere og ekskludere ungdommer fra jevnaldersmiljøet.

Vi ser gjennomgående at når familiemedlemmer er interesserte, og særlig når de selv holder på med idretten, er dette både motiverende og praktisk for ungdommenes deltagelse, og ikke minst svært sentralt for å begynne på aktiviteten i utgangspunktet. Samtidig ser vi at mange begynner på noe fordi venner gjør det, og det å fortsette å gå på noe fordi det er noe en kan gjøre sammen med venner, ser ut til å være en av de vanligste motivasjonene for deltagelse for 13-åringene i vår studie, uavhengig av hvilket sted de vokser opp.

Vi ser av dette at organisert aktivitet, og særlig idrett, er en viktig sosialiseringsarena for både gutter og jenter. Samtidig blir disse aktivitetene kjønnsdelte av to hovedgrunner: For det første fordi aktivitetene, og særlig idretten, allerede er

kjønnsdelt. For det andre fordi at når gutter og jenter rekrutteres inn i aktivitetene gjennom venner av samme kjønn, blir aktivitetenes kjønnsdelte natur forsterket. Selv om ungdommene vi har intervjuet sjelden bruker kjønn som forklaring på at de begynner eller slutter på en aktivitet, mener vi at vi gjennom disse intervjuene ser at kjønn likevel blir en sentral bakenforliggende årsak til valg som gjelder fritidsaktiviteter. Dette gjelder særlig de hegemoniske aktivitetene på de ulike stedene, som får en forsterket posisjon for ungdommene gjennom de sosiale relasjonene de har med jevnaldrende av samme kjønn – spesielt for gutter. Slik vi har sett med gutter og fotball, kan det å ikke delta gjøre at det blir vanskeligere å bli inkludert i det sosiale miljøet mellom jevnaldrende. Motivasjonen for å delta i aktiviteter og dermed det sosiale miljøet med vennene av samme kjønn, fremstår som tilsvarende sterk blant ungdommene.

Dataspill og sosiale relasjoner

Når vi tidligere i dette kapittelet har vist at fotball fremstår som en hegemonisk fritidsaktivitet for gutter, er dette mønsteret enda tydeligere når det gjelder dataspill. De aller fleste guttene som vi har intervjuet, spiller dataspill, og høsten 2018 var det spillet Fortnite som hadde en hegemonisk posisjon blant disse guttene. En del gutter forteller også i intervju at de spiller fotballspillet FIFA. Mange av guttene spiller sammen med venner, alene, eller med mannlige familiemedlemmer som fedre, onkler eller brødre. For mange av disse guttene fremstår dataspilling som den primære formen for sosialt samvær ved siden av skole og organiserte fritidsaktiviteter, og langt mer utbredt enn det å være sammen i virkeligheten.

For fotballinteresserte gutter som spiller FIFA, eller for bilinteresserte gutter som spiller bilspill, blir dataspill som en forlengelse av idretten som disse guttene holder på med. Slik er det for eksempel for en gutt på Bygdeby som spiller bilspill. Han er veldig opptatt av biler, og har egen spillestol og spillkonsoll med ratt for å gjøre opplevelsen av bilspillene mest mulig virkelig. Han forteller at rommet hans er innredet med «sjakkbrett-gulv», det vil si gulvbelegg som skal illudere flagget som brukes for å starte bilrace, og med bilplakater. Han vil gjerne bli bilmekaniker og har allerede begynt å spare for å kunne kjøpe seg bil.

Høsten 2018 sto imidlertid spillet Fortnite i en helt spesiell posisjon blant guttene i denne studien. Fortnite er et skytespill, men det er også et strategi- og lagspill som kan kreve intensivt samarbeid. Spillets plutselige sentrale posisjon i jevnaldersmiljøet blir tydelig i utsagn som fra en gutt som fortalte at «da Fortnite kom, så slutta alle å være på telefonen» nærmest over natta, som førte til at han mistet verdifulle Snapchat «streaks»² med en del venner, noe som er svært viktig å opprettholde for mange av ungdommene i dette miljøet. Med denne tidstypiske illustrasjonen beskriver han Fortnites komme som stort og omkalfatrende.

---

² Senere i dette kapittelet får vi se den store sosiale betydningen av å ha mange og langstrekkelige streaks på Snapchat.

Fortnite lar 100 spillere lande i et virtuelt miljø hvor de sammen skal utforske omgivelsene, beskytte seg mot og eliminere farer og fiender. Enkeltspillere kan danne lag med andre de kjenner eller melde seg til grupper med ukjente spillere. Det å spille på lag med venner virker særlig motiverende for guttene vi har intervjuet, og når disse lagene utgjør fellesskap på spillearenaen, blir disse intenst kjønnet både i kraft av hvem som blir invitert inn, men også i kraft av hva de gjør der – iallfall på overflaten. Fortnite som et strategispill og et skytespill framstår umiddelbart som et tradisjonelt «guttespill». Samtidige er det sosiale og relasjonelle potensiale i Fortnite noe guttene er opptatt av, og noe som er det mest slående ved betydningen av Fortnite-spillingen blant guttene. I Fortnite kan man snakke sammen i mikrofon mens man spiller, og i dette ligger et stort potensiale for guttene til generell sosialisering, men også mer eksplisitt inkludering og ekskludering. Sosialiseringen mellom spillerne foregår gjennom småsnakk om helt dagligdagse hendelser og aktiviteter, som lekseinnleveringer og om lærerne. En gutt forteller om hvordan spillet Fortnite inneholder en sosial dimensjon:

I: Hva snakker dere om der? Når dere spiller?

O: Egentlig mye rart, om for eksempel om lærerne, hvordan dem er. Og så, hvis jeg spiller med dem som jeg spiller fotball sammen med, så er det ofte litt om det og. Og så er det håndball også. Det er liksom om alt.

Som i andre sosiale miljø hvor samhandling skjer, gir også spillet Fortnite muligheter for inkludering og ekskludering spillerne imellom. En annen gutt forteller i intervjuet hvordan han liker å spille sammen med bestemte kompisar fordi det foregår på en rolig måte og de samarbeider godt. I større grupper av spillere kan det fort bli mye roping, skriking og ukvemsord. Han forteller at han synes det kan gi utrivelige opplevelser og at det også kan bli en del baksnakking av andre mens de spiller. Videre forteller han hvordan spillet er lagt opp slik at det å gå fra spillet og dermed fra laget før kampen er slutt, skaper trøbbel for de andre spillerne. Han fortalte også hvordan det føltes å stå som «solo» når alle de andre spillerne er slått ut og du står alene igjen, skal kjempe mot fiendene og har muligheten til å vinne det hele. Når han selv har stått i denne situasjonen, har det vært en sterk opplevelse for han.

Dette eksempelet viser at på lik linje med organiserte fritidsaktiviteter, for eksempel organisert idrett, er ikke dataspilling en arena der gutter uten videre går inn i sosiale fellesskap. Det å spille data kan også være en måte for å holde kontakten med venner som bor langt unna, og derfor være en bevisst sosial strategi. Slik er det for en gutt som holder på med en fritidsaktivitet ingen andre i klassen holder på med og har venner som bor langt unna, som også driver med sporten han driver med. Det er gjennom Fortnite han holder den daglige kontakten med disse vennene.

I intervjuene har vi også eksempler på at gutter bruker dataspill som en strategi for å finne nye venner. En gutt som ikke har så mange venner på skolen, forteller hvordan han bevisst har oppsøkt dataspilling som strategi for å få venner, ikke ulikt gutten som brukte organisert idrettsdeltagelse for samme formål:

O: På Playstation og Xbox så kan man spille med andre – digital revolusjon, vet du!

I: Liker du det?

O: Ja, fordi man kan skaffe venner, man kan spille med andre fra helt andre steder og sånn kan man kjenne hverandre.

I: Føler du at du har noen sånne venner som du spiller med, men som du aldri har møtt?

O: Nei, det har jeg egentlig ikke. Fordi når du har en venn, da gir du han playstation-navnet ditt og så kan de spille sammen og ha det kult.

Selv om han forsøker, har han ikke fått nye venner gjennom å spille dataspill. Han anerkjenner at det sosiale i dataspilling nok primært skjer gjennom allerede etablerte vennskap. Vi snakket ikke med noen gutter som fortalte at de ikke likte å spille dette spillet, men noen gutter spilte ikke noe særlig, og mange gutter fortalte at foreldrene la ulike begrensninger på spillingen deres. Vi kan se for oss at det å velge seg vekk fra dataspill som har en slik sentral sosial posisjon som Fortnite, kan markere annerledeshet fra andre gutter. Om dette er en villet strategi, kan dette være en nøytral eller til og med positiv handling. Men for dem som vil inn i fellesskapet, men ikke får det til, slik gutten ovenfor, kan dette være nok en arena for utenforskap som kan ha store sosiale omkostninger for den enkelte.

Dermed skaper det en dobbelt kjønnseffekt: For det første tiltrekker spillet i utgangspunktet åpenbart mange gutter (og en del jenter), kanskje fordi det er spenning, konkurransepreget og et skytespill. For det andre, når det først er mange gutter som spiller, vil dette tiltrekke seg enda flere fordi det blir en sentral sosial arena i en alder der gutter og jenter fortsatt er svært kjønnsdelte i hvem de er sammen med. Fortnite får dermed noe av den samme funksjonen og dynamikken som fotball – det blir viktig å være med fordi det er der de andre guttene er.

Få jenter i vårt intervjumateriale snakker om at de spiller dataspill, men en liten håndfull spilte ganske mye (vi kommer tilbake til disse i kapittel 5). Noen nevner at de har tilgang til slike spill, men at de sjelden eller aldri bruker det. Flere jenter nevner at de pleide å spille dataspill da de var mindre, men har slutta nå. Det kan også hende at flere jenter spiller dataspill enn som snakker om det. Et par av de få jentene som vanligvis spiller dataspill, er hesteinteresserte og spiller hestespill. Noen jenter forteller for eksempel om spillet Star Stable, som er et spill hvor man bruker avatarer og møtes med andre i en virtuell stall. Spillet har en skriftlig chattefunksjon hvor de ifølge en jente snakker om «alt mulig». For denne hestejenta blir spilling er forlengelse av hesteinteressen, på samme måte som FIFA for noen gutter blir en forlengelse av deres fotballinteresse. Og på samme måte som spillet Fortnite har en fremtredende sosial funksjon, er Star Stable både en aktivitet de gjør sammen, og en mulighet til å snakke sammen mens de gjør det.

Vi ser altså at både det å spille fotball, organisert eller sammen med venner, og det å spille Fortnite er aktiviteter som får en svært sentral posisjon for guttene, og som kan være sosialt vanskelig å ikke ta del i. For jenter er det imidlertid i mindre

grad enkeltaktiviteter som får den samme opphøyde posisjonen, både i form av de organiserte fritidsaktivitetene og bortvalget av dataspilling, som står i stor kontrast til guttenes preferanse for denne aktiviteten. Selv om vi her ser at både idrettsdeltakelse og dataspilling har sterke sosiale aspekter for både jenter og gutter, har jentene tilsynelatende mer slingringsmonn enn guttene i hvilke aktiviteter som blir viktige for dem.

Brede nettverk og dype relasjoner på sosiale medier

I motsetning til hva vi så langt har presentert om ungdommenes preferanser med hensyn til deltakelse i organiserte idrettsaktiviteter og dataspilling, fremstår sosiale medier som langt mer kjønnsnøytrale arenaer. Ungdommenes preferanser for og bruken av de ulike plattformene, som Snapchat og Instagram, framstår også som ganske like fra sted til sted i disse fire ulike kommunene. Gjennom intervjuene kommer det frem at det særlig er Snapchat som brukes av ungdommene, og av begge kjønn i utstrakt grad. Ungdommene samhandler også på tvers av kjønn på Snapchat, særlig på grunn av klassechatter, som de fleste deltar i.

Det å delta på Snapchat innebærer tilsynelatende det samme for jenter og gutter også når det gjelder hva de bruker Snapchat til. Både gutter og jenter forteller om hvor viktig Snapchat er for å komme med i det sosiale på skolen. Dette blir særlig synlig når vi har intervjuet elever som ikke har full tilgang, som en gutt som av foreldrene sine får svært begrenset tid til å sjekke sosiale medier. Denne gutten framstår i intervjuet som sosialt isolert, men det er vanskelig å si om det er på grunn av at foreldrene begrenser hans tilgang til sosiale medier eller om det er andre bakenforliggende årsaker. Det er iallfall åpenbart hvor viktig Snapchat er for dem som bruker plattformen aktivt: allerede før ungdomsskolen hadde startet, hadde mange fått kontakt gjennom Snapchat, og dette gjorde det mye enklere å starte på ungdomsskolen fordi en allerede hadde chattet sammen, og i noen tilfeller avtalt å møtes før skolen begynte. Samtidig er chatte-funksjonen på Snapchat også mye brukt blant jenter, både til å opprettholde dypere vennsrelasjoner og, som en jente sier, til «drama»: «På [Snapchat] snakker jeg masse. Det er litt sånn forskjellig. Det er ganske masse gutter. Drama. Jenter baksnakker jenter.»

Den andre hovedaktiviteten på Snapchat er å sende og opprettholde «streaks». Streak får man hvis man sender et bilde fram og tilbake flere dager i strekk. Man får opp et tall ved siden av bildet av personen man sender til, som viser hvor mange dager denne gjensidige gesten er blitt opprettholdt. Det er et mål å ha et høyt tall og å ha streaks med mange mennesker. I intervjuene var det å være opptatt av streaks og det å opprettholde kontakten med mange svært utbredt, og omtrent like vanlig blant gutter som blant jenter.

Et av flere paradoksale aspekter ved å sende streaks er at selv om de aller fleste gjør det, er dette noe som de fleste omtaler som «stress» og «et ork» – som et kontorarbeid en er nødt til å gjøre. Samtidig er det svært få som klarer å forklare hvorfor de gjør det, utover at det er gøy om de klarer å opprettholde streaken over lang tid. De færreste sier at folk blir sure om de mister streaken, i høyden at det er

«litt irriterende om vi har hatt streaken lenger». En del sier at streaks er krevende fordi det er mye jobb, og det gjør dem avhengig av telefonen, som en jente som har slutta helt med streaks forteller: «Jeg hadde streaks, men jeg har slutta med det fordi jeg ikke gidder lenger. Jeg ble så lei av det, for jeg ble så avhengig av telefonen min. Jeg måtte sende streaks hele tida. Så jeg stoppa med det.» Da hun ble intervjuet, brukte ikke denne jenta så mye tid på Snapchat lenger, og kommenterer i den forbindelse noe av det som er positivt med streaks:

O: Du får jo mer kontakt med folk da, når du sender streak, det er det som er bra med det. Når man ikke sender streak så – detter litt ned da på en måte.

I: Men kan det gå utover noen du er venner med, at du ikke er så mye på snap?

O: Nei.

I: Det er ikke noe som påvirker vennskapet?

O: Ikke i det hele tatt.

Ungdommene har streaks med nære venner, selv om streaks sjelden påvirker de nærmeste vennskapene. Ofte sender de også streaks med en videre krets av personer. Som jenta ovenfor indikerer, kan Snapchat fungere slik at terskelen blir senket for å ta kontakt når man har streaks med dem. En gutt forklarer for eksempel at han «har ikke streak med de aller nærmeste. (...) Det er mange av de jeg har streak med som jeg bare har møtt noen ganger og har fått snapchatten til og har streak med». En annen gutt sier at han bruker Snapchat bare til streaks, og sier at han sender til «folk på skolen her, men jeg kjenner dem ikke så veldig godt.»

Det at man har streaks med en stor krets av mennesker en ikke nødvendigvis har nære vennskap med, samtidig som ungdommene primært beklager seg over hvor mye jobb det er, kan framstå nokså overraskende. Det kan virke som om en funksjon med streaks er å kvantifisere, altså få et tall på hvor mange man har kontakt med. Dette kan markere bredden av det sosiale nettverket. Bildet som sendes, er gjerne et intetsigende bilde av sofaputa eller en tåkete detalj fra ansiktet. Bildet er dermed med hensikt blottet for meningsinnhold. Bildet representerer derfor ikke i seg selv innholdet i kommunikasjonen, men selve mediet og kommunikasjon gjennom dette mediet blir seg selv nok, en kommunikasjon som kan kvantifiseres både i varighet med enkeltindivider, og i hvor stort nettverket er. På et plan dreier streaks seg dermed om en rent symbolsk kontakt, som gjør det lettere å komme i kontakt med folk, gjerne en ytre krets av bekjentskaper, på tvers av kjønn. Det krever minimalt med relasjonell innsats – eller kompetanse – og det som vinnes er faktisk noe: et tallfestet nettverk.

Gutter og jenter som vi har intervjuet, ser også ut til å bruke streaks på samme måte – mest fordi «alle andre gjør det». Streaks på Snapchat fremstår samtidig som lite kjønned fordi det ikke er noen kjønnsrelasjoner som kommer i spill «på ekte» i denne måten å ha kontakt på. Kanskje det er noe denne lavterskel-kommunikasjonsformen som i seg selv gjør kontakten på tvers av kjønn mulig? Nettopp

fordi aktiviteten er blottet for innhold, blir kanskje spenningen og risikoen i relasjoner på tvers av kjønn, som for mange av 13-åringene framstår som i overkant spennende og usikker, opplevet som mindre? Ettersom ingenting kommuniseres, risikeres heller ingenting.

Både for gutter og jenter er det viktig å være på sosiale medier. Samtidig er det en tendens i vårt materiale som viser at jenter bruker sosiale medier mer enn gutter. Jenter framstår også som langt mer emosjonelt investerte i de sosiale utvekslingene de har der. Mange forteller om relasjoner med venninner som glir sømløst over fra virkelige møter til digitale samtaler, gjerne på videochat eller Snapchat, og muligheter til å opprettholde vennskap via sosiale medier med venner som bor langt unna. Dette siste gjelder også gutter. Med motsatt fortegn kan vi også se at sosiale medier er et verktøy som kan bli en stor emosjonell belastning for noen jenter. Det er en del eksempler i materialet på viktige og betydningsfulle sosiale drama som utveksles blant jentene på sosiale medier, ofte parallelt med situasjoner i virkeligheten. Noen jenter har også vært involvert i ubehagelige episoder som primært har utspilt seg på Snapchat.

Videre viser utsagn i intervjuene tendenser til at sosiale medier ikke bare er en forlengelse av vennskap utafør skjermen, men også er styrt av sin egen logikk – og sitt eget relasjonsarbeid som kreves av jentene i arbeidet med å gi næring til de nærmeste relasjonene, nemlig individuelle, positive kommentarer til hver enkelt. Ingen av guttene i materialet vårt snakker om dette på samme måte som jentene. En jente, som framstiller seg selv som svært sosial, forteller at hun sjekker Snapchat til frokost, men orker ikke å gå inn på Instagram fordi Instagram krever spesielt mye innsats av henne:

O: Så ser jeg hva som har skjedd der. Jeg orker ikke Instagram og sånt om morgningen. Om man skal kommentere og sånt så tar det fort litt tid. Så det gjør jeg heller når jeg kommer hjem.

I: Føler du at du må kommentere de tingene som ligger der?

O: Det har egentlig bare blitt en vane, så jeg tenker ikke så mye på det lenger. Men... altså jeg tenker liksom, det er alltid hyggelig å få den kommentaren som sier at du er pen, du er fin, at du er babete, at det er hyggelig. Tenk så koselig det må være for den personen da!

I: Det å sende sånne kommentarer, du kjenner at det kan bety noe for noen andre?

O: Jeg merker det selv også, om jeg legger ut noe på Instagram så får jeg masse hyggelig respons. Man sier at det ikke skal ha noe så si om man får den ene liken eller kommentaren, men det er jo ekstra hyggelig å vite at folk tenker på deg og syns at du er pen og fin da. Jeg tenker at man kan legge igjen den hyggelige kommentaren.

På sett og vis kan det å kommentere på andres bilder bli en slags moralsk plikt, som jentas siste kommentar kan tyde på. Samtidig er dette et arbeid som hun opplever at hun ikke orker å ta til frokost, ettersom det fort kan ta «litt tid». Å legge

igjen hyggelige og gjennomtenkte kommentarer er ikke noe en kan ta lett på. Det å gi slike kommentarer representerer derfor noe helt annet enn streaks.

Likevel forteller mange av dem som har Instagram at de ikke legger ut så mye der selv. Hvis de først legger ut noe på denne tjenesten, er det gjerne selfies eller når de holder på med en fritidsaktivitet. På dette ser det ikke ut til å være særlig stor variasjon på gutter og jenter. Begge kjønn følger imidlertid venner og forbilder på Instagram. Blant disse forbildene eller kjendisene finner vi også fotballspillere, profesjonelle syklister eller andre som holder på med de samme aktivitetene som ungdommene selv driver med i fritida. Dette mønsteret er ganske likt for gutter og jenter, men ungdommene følger oftest forbilder av sitt eget kjønn. Dermed blir feeden i disse ungdommenes Instagram-konto også kjønnsdelt, på den måten at jenter ser på bilder av unge kvinner mens gutter ser på bilder av unge menn.

Konklusjon: Horisontal kjønnsdeling og hegemoniske aktiviteter

Vi har sett at med unntak av sosiale medier, holder gutter og jenter sjelden på med aktiviteter sammen med noen av det motsatte kjønn. Oftest ser vi også at de holder på med helt ulike aktiviteter. Idretter som organiserer både gutter og jenter, som fotball, er i de fleste tilfeller delt opp i gutte- og jentelag. Denne horisontale kjønnsdelingen av unges fritid er noe som i stor grad blir tatt for gitt, og er ikke noe som ungdommene omtaler eller stiller spørsmålstegn ved. I dette kapitlet har vi undersøkt på hvilken måte de kjønnede mønstrene i fritidsaktiviteter henger sammen med aktivitetens sosiale betydning.

Selv om disse valgene åpenbart er styrt av personlige preferanser, viser vi i dette kapitlet hvordan de også er nært knytta til sosial tilhørighet og vennskap – og at dette er en sentral kjønnsplittende mekanisme som kan bidra til å forklare den horisontale kjønnsdelinga. Når man begynner og fortsetter på aktiviteter fordi det er der vennene er (eller for noen fordi det er der en kanskje har mulighet for å få venner), og de fleste primært har sammekjønnsvennskap, fører det til kjønnsstradisjonelle valg. Betydningen av dette forsterkes kraftig i de aktivitetene vi her omtaler som hegemoniske aktiviteter i lokalmiljøene. Men dette mener vi aktiviteter som har sosial forrang, ikke nødvendigvis ved at de fleste driver med denne eller disse aktivitetene, men fordi aktiviteten(e) gir opphøyd status og sosial anerkjennelse. Hva som blir hegemoniske aktiviteter, ser ut til å variere noe fra lokalmiljø til lokalmiljø. Det er sannsynligvis betinget av lokale strukturer, som hvilke aktivitetstilbud det er i lokalmiljøet, og hvilke idealer og lokale forbilder som er tilgjengelige. Samtidig kan vi kjenne igjen noen generelle mønstre, for eksempel at fotball utpreger seg som en aktivitet som tiltrekker flest gutter de fleste steder.

Dette er mindre framtrødende blant jenter. Vi ser altså at både det å spille fotball, organisert eller sammen med venner, og det å spille Fortnite er aktiviteter som får en svært sentral posisjon for guttene, og som kan være sosialt vanskelig å ikke ta del i. For jenter er det imidlertid i mindre grad enkeltaktiviteter som får den samme

opphøyde posisjonen, både i form av de organiserte fritidsaktivitetene og bortvalget av dataspilling, som står i stor kontrast til guttenes preferanse for denne aktiviteten. Selv om vi her ser at både idrettsdeltakelse og dataspilling har sterke sosiale aspekter for både jenter og gutter, har jentene tilsynelatende mer slingsringsmann enn guttene i hvilke aktiviteter som blir viktige for dem.

Til forskjell fra idretten og dataspill, er sosiale medier en arena der begge kjønn møtes. Særlig Snapchat er et sted der gutter og jenter samhandler med hverandre – til en viss grad. Primært er denne samhandlingen på tvers av kjønn dominert av streaks, en form for kommunikasjon som er ganske tom for faktisk meningsinnhold, men desto mer potent som markør for hvor mange relasjoner en har og hvor lenge en i den relasjonen har forpliktet seg til daglige utvekslinger. Mens Snapchat streaks markerer bredden i personlige nettverk og senker terskelen for kontakt, er chat-funksjonen til Snapchat og andre sosiale medier som Instagram arenaer der mer forpliktende relasjoner kan få plass og utvikle seg. Men disse arenaene har også en tydeligere kjønnsdimensjon; det er særlig jenter som dominerer på sosiale mediers forpliktende (og mer arbeidskrevende) relasjoner. Når det gjelder relasjoner på skjerm er sosiale medier jentenes relasjonelle arena, mens dataspill som Fortnite er guttenes.

4 Satsing og mestring: Aktive ungdommers deltagelse i organisert idrett

---

Mens vi i forrige kapittel så på sosiale motivasjoner for deltagelse, ser vi her nærmere på individuelle motivasjoner og aspirasjoner for de ungdommene som deltar aktivt i fritidsaktiviteter. I dette kapitlet skiller vi mellom to måter å være svært aktiv på. Grovt sett kan disse deles inn i de som er allsidige og holder på med flere forskjellige aktiviteter og de som primært holder på med én idrett. Vi undersøker om det er kjønnsmønstre i deres individuelle motivasjoner og ambisjoner for aktivitetene de holder på med, og ser til slutt på om ungdommenes aktivitetsmønster kan ses i sammenheng med mulighet for å være sammen med venner på fritida og hvordan de forholder seg til skjermbruk.

Aktive og allsidige ungdommer

Gutter som er svært aktive i flere aktiviteter parallelt, kjennetegnes av noen felles trekk. For det første gir disse guttene inntrykk av at de er i konstant aktivitet i fritida, som ofte beskrives som en del av deres personlighet og «slik de alltid har vært», og noe som dermed kommer som en konsekvens av et behov de har til å være aktive og deres iboende lyst og mestring knytta til å være i aktivitet. En gutt fra Bygdeby som er ganske typisk for de svært aktive guttene, beskriver seg selv som særdeles aktiv, også i barndommen. Han var «høyt og lavt», «aldri i ro» og mest ute, men samtidig understreker han at han ikke hadde problemer med å sitte stille og følge med i skoletimene. For han er all aktiviteten både sosialt og lystbetont. Gutten går på fotballtrening, håndballtrening og sykler ellers terreng og trikser med sparkesykkel på fritida. Han «elsker gym» og har i tillegg fysisk aktivitet og helse som valgfag, og forteller at han kan slå baklengs salto. Når han er sammen med venner på kvelder og i helger, er de ofte på skatebanen med triksesparkesyklene. En viktig motivasjon ser ut til å være gleden over det å være i aktivitet i seg selv.

For det andre ser guttenes motivasjon ut til å oftest være drevet av lysten til å holde på med ting de syns er gøy, snarere enn å satse på én idrett – selv om de ofte er svært gode også i enkeltidretter. Interessen spres allikevel over mange ulike interessefelt. Gutten ovenfor fra Bygdeby, for eksempel, er blant toppskårerne på fotballaget. Han spiller allikevel håndball i tillegg fordi han mener at det skjer mye mer på håndballtreningene (de øver på forskjellige ting som å hoppe og skyte samtidig), mens på fotballtreningen er det mest løping. En annen gutt fra Bygdeby har også et typisk bredt interessefelt. Han spiller i korps, spiller fotball med trening tre ganger i uka, han går på ungdomsklubben, han driver med terrengsykling, og med venner kjører han motocross. Sykling er det han liker aller best å gjøre, og han sykler stort sett dit han skal, som til og fra skolen og til og fra aktiviteter – uten at det at han liker sykling best kommer i veien for å holde på med alt det andre han gjør.

For det tredje er disse guttene ofte relativt selvstendige. Selv om foreldrene spiller en sentral rolle i guttenes motivasjon til å delta og i praktisk oppfølging, og framstår som støttende, så framstår også disse guttene som selvgående eller vennskapsdrevne, og at interessen i stor grad er drevet fram av dem selv og jevnaldrende. En del av det disse guttene holder på med er utenfor organisert idrett, slik som motorcross med venner, stisykling, løkkefotball eller ungdomsklubb – aktiviteter som krever en viss grad av eget initiativ.

Det er særlig bygdeguttene fra Bygdeby, i miljøet med mange grender og mye jordbruk, som utmerker seg ved å være svært aktive og allsidige, og som skiller seg ut ved å være spesielt fokusert på lysten og gleden over å være i aktivitet, snarere enn å fokusere på prestasjon og å perfektionere ferdighetene i én idrett. Disse guttene er også utpreget sosiale, og kombinerer den høye aktiviteten på fritida med å være sammen med venner i aktivitetene.

Mens de fleste aktive guttene som har mange ulike aktiviteter kommer fra bygda, ser jenter i den samme kategorien ut til å være mer spredt. Det er en genuin entusiasme for å være i aktivitet og for ulike idretter og aktiviteter som ser ut til å ofte være sentrale motiver for disse aktive jentene. En jente fra Strandby kan stå som et eksempel på en jente som definerer seg selv som «aktiv». Hun spiller fotball, står på slalåm og er også aktiv med ridning i ferien. For henne er det viktig at det hun holder på med på fritida er sosialt, men hun gjør et poeng ut av at det å være aktivitet trumfer det sosiale. Hun definerer seg selv som en «aktivitetsjente» som har brukket en del bein i kroppen på grunn av fritidsaktiviteter som alpint. Men det blir sagt i sammenheng der hun sammenligner seg med andre jenter, og viser at hun er aktiv på en måte og på en arena som er guttedominert. I friminuttet på Strandby er nemlig det å spille bordtennis i friminuttet en handling som signaliserer om man er en aktiv person, eller om man er en person som går rundt og snakker. Dette er også kjønnnet – det er flest gutter som spiller bordtennis, og det er flest jenter som går rundt og snakker. Denne jenta forteller at hun synes det er kjedelig å stå å snakke i friminuttet som de fleste andre jentene gjør, men heller vil spille bordtennis:

I: Er det noe mange gjør?

O: Ja, mest gutter da. Mange står bare og snakker og sånn, det synes jeg er litt kjedelig (ler).

I: Hvorfor det?

O: Fordi jeg liker å gjøre ting, jeg liker ikke å kjede meg. Men liksom, mange er veldig sånn at de synes det er koselig å snakke. Altså det er ikke ikke koselig å snakke, men det er ikke det morsomste som finnes.

Hun forteller at hun trener nesten hver eneste dag, og foreldrene kjører og er ofte med og ser. Hun begynte på aktiviteter fordi søster og bror gjorde det (søsteren gikk først på dans og broren gikk først på fotball) og fortsatte med det hun likte best, som var fotball. I motsetning til for de aktive allsidige guttene, er kjønn en tydelig referanseramme for henne. Hun definerer seg som litt annerledes enn

andre jenter, og det er det at hun er en «aktivitetsjente» som gjør henne litt annerledes. Det er en tendens til at de aktive jentene – ikke bare de allsidige, men også de som er opptatt av å mestre én idrett – framstår som bevisste på kjønn når de omtaler seg selv som aktive. På samme måte som guttene har også disse jentene familien som en viktig motor for deres deltagelse, hvor søsken – brødre og søstre på tilsynelatende likefot – er svært aktive, ofte i samme sport.

Når det gjelder ungdom som generelt er glad i å være i aktivitet og som holder på med mange ulike ting, er det i liten grad kjønnsforskjell. Aktive og allsidige jenter drives av lyst og energi, akkurat som guttene. Også for jentene er familien en viktig motivasjon for valg av idrett og en viktig drivkraft i deltagelsen, og søsken – brødre og søstre på tilsynelatende likefot – er svært aktive, ofte i samme sport. Verken gutter eller jenter i denne kategorien drives av konkrete mål om å satse eller å mestre én av aktivitetene de holder på med. Kjønnede mønstre er ikke åpenbart her, men det er en tendens til at en del av jentene framstår som til bevisste på at de til dels bryter noen kjønnsnormer bare ved å være så aktive, men at dette også er noe de gjør med stolthet, noe som gir status – de er litt tøffe «aktivitetsjenter» som kan krysse kjønnsgrenser, og det virker som om det gir en ekstra mestringsfølelse.

Gutter som satser

For de aller fleste er det ikke snakk om at én motivasjon får forrang når de snakker om motivasjon for fritidsaktiviteten sin. Snarere tvert imot, ulike motivasjoner er så nært sammenfiltret at det i mange tilfeller ikke gir mening å skille for eksempel at det er «gøy» – som de aller fleste ser ut til å mene – med at det er sosialt eller at de opplever mestring. Det er jo nettopp det at det er sosialt eller det å oppleve at en får det til som bidrar til å gjøre det gøy, noe som også bekreftes i annen forskning (Skille & Østerås, 2011).

For andre ungdommer er det viktigste å bli god, gjerne best, i én aktivitet – og i de aller tilfeller i dette materialet, er det snakk om å bli god i en idrett. Det er overraskende mange av guttene som ønsker å bli proffe eller «satse» i sin idrett. En gutt på Bygdeby, for eksempel, bruker mye tid på fotballbanen, så mye at han ikke rekker å gjøre alle leksene på en vanlig dag. En stor og viktig opplevelse for han har vært å reise til Spania for å se Barcelona spille hjemmekamp. Han spiller selv på to fotballag, et som består av to årskull samlet, og et lag hvor de beste fra samle-laget er skilt ut og har egne treninger. Dette laget vant serien i vår, og dette var også en viktig opplevelse for denne gutten. Han sier at han har lyst til å satse på fotball og bli profesjonell fotballspiller. På mange måter er denne gutten en typisk representant for denne kategorien gutter, som drives av en brennende interesse for én idrett, som opplever at de er gode – bedre enn mange jevnaldrende gutter – og som opplever det som en mulighet å kunne leve av idretten i framtida.

Det er ingen steder det er så mye snakk om satsing som det er blant guttene på Strandby. I dette forstadsmiljøet med mange velstående foreldre, framstår tennis, alpint og til dels terrengsykling som hegemoniske idretter blant guttene, og det er

primært innenfor disse idrettene gutter sier de ønsker å satse i. Idrettene går gjerne i familien, som for en av guttene her, der hele familien og særlig far har drevet aktivt med langrenn og sykling. Det gjør barna også. Gutten sykler ritt og konkurrerer, og satser nå på sykling på en svært målrettet og strategisk måte, med en utpreget bevissthet om strategier for å nå dette målet. For eksempel har denne 13-åringen tenkt til å opprette en instagrambruker for å åpne for sponsing av seg selv som syklist:

Og nå skal jeg lage en ny instagrambruker som skal være åpen, fordi jeg skal prøve å bli sponset fra [et firma] som vennens til pappa er direktør for. Da har jeg lyst til å bare vise sykkel og sånn da. Og kanskje prøve å få noe sponsing, det hadde vært kult. Da kan jeg poste hvis jeg gjør det veldig bra eller har veldig fine bilder.

På den ene siden er disse guttene svært mestrings- og prestasjonsdrevne. En gutt fra samme skole har et mål om å bli tennisproff. Han er svært opptatt av å mestre tennis, og for han er det om han lykkes med tennis innsatsavhengig – det er opp til han selv hvor hardt han jobber. Han mener at om han kommer til å nå målene avhenger av at han jobber og øver, fordi det går ikke på evnene, men på innsatsen. Samtidig er det også en del ytre omstendigheter som bidrar til hans potensielle framtidige suksess. Han har egen tennistrener i Sør-Europa der de har fritidsbolig.

På den andre siden er det ofte et apparat rundt ungdommene, med foreldrene i en svært sentral rolle – langt mer involvert enn for det normen er blant de mer allsidige orienterte guttene. Foreldrene er uten unntak sterkt delaktige i å motivere for idretten i utgangspunktet, de legger praktiske forhold til rette, og de jobber med å følge opp og drive interessen og motivasjonen framover. Svært mange foreldre er også trenere og har tidligere selv vært aktive, ofte i samme idrett som barna. En gutt på Stasjonsby, som hadde som mål å bli profesjonell alpinist, forteller om et strengt treningsregime der mesteparten av livet hans dreier seg om alpint. Foreldrene har svært sentrale roller i hans trening. Han sammenligner familien sin med Ingebrigtsen-familien, fordi «Pappa kan bli veldig sint, og så ... at mamma er veldig sånn opptatt av å ikke pushe for hardt og ... pappa er jo sånn: '[eget navn], du skal ikke få deg kjæreste, du har ikke tid til det'». Han og familien er utpregede konkurransemennesker, og særlig faren er svært opptatt av at sønnen skal gjøre det bra. Tidligere har gutten opplevd dette som problematisk. Det var ikke alltid han ville trene, men han opplever at han ikke har fått noe valg. Samtidig har han også selv blitt langt mer interessert i å trene, selv om faren fortsatt spiller en sentral rolle:

Det viktigste for han [faren] er at jeg er fornøyd, så derfor vil han at vi skal trene og sånn, at jeg blir veldig god, for han vil at jeg ... jeg vil jo være veldig flink. I sporten. Og da ... for at jeg skal være fornøyd så må jeg trene veldig mye. Og da vil han sørge for det da. Hvis ikke så blir jeg veldig skuffa, og da er det ikke noe god stemning.

For denne gutten var det å satse på alpint noe som det lå et sterkt press bak. Det kan være vanskelig å skille fars ambisjoner fra sønnens ambisjoner og motivasjoner, som kommer tydelig fram i sitatet ovenfor når han i fortellingen skliir fra fars vilje og guttens motstand, til hans egen vilje og ønske om å bli veldig flink.

Ikke minst bidrar foreldrene økonomisk i disse idrettene, som ofte er svært kostnadskrevennde. Det er ofte utpreget ressurssterke familier som står bak guttene som ønsker å satse her. For noen av guttene blir det at idretten er kostbar å holde på med i seg selv et argument for at en må satse. En gutt på Strandby drømmer om å begynne på en toppidrettslinje på videregående for å satse på alpint. Han resonnerer at ettersom alpint er en så dyr idrett, er det ikke vits i å holde på med om man ikke er god. Han forteller at føttene hans har vokst så mye det siste året at faren har måttet ut med 20.000 bare til nye støvler i løpet av året.

På Strandby ser det nærmest ut som om det er en norm om at en bør satse på en idrett. En gutt herfra som egentlig ikke er så interessert i noen spesiell idrett, sier at om han skulle satse på noe ville det vært seiling, men han vil egentlig ikke satse på noe, fordi han har ikke så mye tid, og ønsker å ha mer tid til venner. Til tross for dette tenker han på å kanskje gå på en videregående skole for talentfulle unge idrettsutøvere. En annen gutt på Strandby som har et liv som består av store mengder trening, vil satse på langrenn eller orientering – men også bli arkitekt, for å ha noe å falle tilbake på:

I: Hva vil du jobbe med når du blir voksen?

O: Jeg vil bli arkitekt. Og så har jeg lyst til å satse langrenn eller orientering. Jeg vil trene og studere. Studere til arkitekt og trene for å satse da.

Faren hans trener også mye, og har tidligere vært på landslaget i en idrett. Denne gutten spiller også et instrument i et orkester, men han slutter til jul – fordi han har bestemt seg for ikke å satse. Satsediskursen ser ut til å være så sterk at det nærmest ikke er noe poeng å holde på med aktivitet om det ikke er for å satse. Andre steder proffdrømmen fram i mer tilsynelatende realistiske termer, som en gutt på Stasjonsby som ønsker å bli proff fotballspiller, men som sier det slik:

Det jeg har lyst til da, for å være realistisk liksom. Jeg kommer kanskje ikke til å... Det er superliten sannsynlighet for at jeg starter på noe sånn veldig bra superlag som alle vet om, eller noe. Men det laget jeg spiller for [nå] da, Stasjonsby, så kan jeg liksom spille for det A-laget og så har jeg en jobb ved siden av, kanskje.

For dem som har en sterk mestringsmotivasjon og hvor det å utmerke seg blir en driver, kan det bli vanskelig om en ikke klarer å prestere høyt nok for egne forventninger – kanskje spesielt på Strandby. En gutt på Strandby spilte tennis i 5 år. Han slutta for ett år siden. Han følte at han ikke var god og at de andre ble bedre enn han, «fordi... de andre begynte liksom å gå litt fra meg. De var gode. Så da følte jeg meg litt utenfor. Og så var det ganske langt å dra [for å trene]. Jeg spilte så dårlig så jeg ble litt deppa, og spilte bare dårligere og dårligere». Han

begynte da på fotball, som han syns er gøy, og han beskriver på en fin måte hvordan han har blitt tatt imot. Målet er å spille seg opp fra andrelaget til førstelaget, som han mener er innenfor rekkevidde: han må bare trene mye mer i fritida, resonnerer han. Han vil være god i den sporten han driver med. For han er det ikke noe poeng å holde på med noe halvveis, noe som kommer fram når han diskuterer hans interesse for golf:

I: Hva tenker du om golf da?

O: Jeg syns det er gøy. Men jeg vil ikke slutte på fotball, fordi jeg syns det er gøy der.

I: For om du skal drive med golf så må du slutte med fotballen?

O: Ja. Om jeg skal drive med noe så må jeg drive med det på fulltid liksom. Jeg vil bli veldig god i en ting. Eller – jeg vil ikke bli proff, men jeg vil bli god i sporten.

Hans fortelling viser den vanskelige omstillingen fra et mestringsfokus, til å sette pris på fotball som sosialt og gøy. Det er også noe av det som er gøy med fotballen, det er konkurranse og mestring og han vil spille seg opp til førstelaget. Han er fortsatt mestringsorientert, riktignok, men grunnen til at han setter pris på fotballen slik det framkommer i hans fortelling er primært at det er sosialt og gøy.

At så mange gutter snakker om å satse er kanskje ikke så overraskende, dette er 13-åringer og mange har fortsatt en barndomsdrøm om å kunne leve av interessen sin, og det er kanskje heller ikke så overraskende at dette blir særlig uttrykt av dem som er brennende opptatt av én interesse. Videre kan det være at en del av disse ungdommene snakker om satsing nå fordi de som 13-åringer opplever at de står i et veiskille der de har fått signaler fra voksne om at de må velge hva de skal satse på. Det kan være det er en diskurs blant foreldre og lærere rundt dem, som ungdommenes utsagn reflekterer. En sterk normativ diskurs kan oppleves som en plikt eller noe en bør. Dette er nok særlig uttalt i noen miljøer, som Strandby. Samtidig reflekterer også guttenes satsediskurs en innforstått opplevelse av muligheter, snarere enn begrensninger.

Jenter som mestrer

Jenter som prioriterer én aktivitet, er stort sett også jenter som holder på med idrett. Mange av trekkene som beskriver disse jentene, er de samme som definerer guttene som prioriterer én idrett. De deler en svært sterk entusiasme for idretten, som en jente på Industristed som har holdt på med håndball i fem år, og forteller at da hun begynte så «ble jeg egentlig helt forelsket i sporten nesten. Jeg syns det var veldig artig». Nå trener hun håndball fem ganger i uka, og hennes intense kjærlighet til håndball er næret av at hun syns det er gøy, hun trives med konkurranse, og hun føler stor grad av mestring. Det skinner tydelig gjennom at hun er god, og at dette er viktig motivasjon for henne. Hun liker for eksempel gym fordi hun føler hun er god, og fordi «det er fart og litt konkurranseinstinkt». En jente i samme klasse har et ganske likt forhold til fotballen, der hun er veldig aktiv, og

faren er trener. Norway Cup var et stort høydepunkt. Det hun er opptatt av i intervjuet at hun har «utviklet seg det siste året, og fått bedre spilleforståelse».

Disse jentene representerer den type ungdom som har funnet sin idrett. De kjennetegnes også av at de framstår som svært gode og som er opptatt av mestring og utvikling. På Industristed ser det ut til å være et større miljø for jente-fotball, det er mange jenter som spiller fotball og flere som snakker om venninner og søstre som er svært aktive. En gutt på Industristed forteller for eksempel at søsteren hans «trener mye fotball og jeg tror hun vil jobbe som eller bli en profesjonell fotballspiller». På spørsmål om hun er et forbilde for han selv, som også spiller fotball, svarer han dog kontant «nei».

Blant jentene i utvalget er det imidlertid svært få som snakker om å satse på sin valgte idrett. Selv på den velstående Strandby – der flertallet av guttene snakket om å satse på sin aktivitet og det var en tydelig kultur for å snakke om å satse – var det ingen jenter som sa eksplisitt at de ønsket å satse eller å leve av idretten sin. Det var én jente som snakket om satsing med negativt fortegn: hun presiserte at hun ikke skulle satse på fotball, selv om hun spilte aktivt nå. Mens gutter i samme kategori snakker åpent om at de vil satse, snakker disse jentene om mestring, at de synes det er veldig artig, eller at de ønsker å utvikle seg som spillere, som en jente på Industristed sier. Der det særlig var snakk om mestring, var dansing og turn. Typisk er utsagnet fra en jente fra Stasjonsby som fortalte mye om sin intense danseinteresse, presenterte seg som en perfektjonist som er flink både på dansen og på skolen, om det hun likte best er det å mestre i dansen.

Det er bare én av jentene som snakker eksplisitt om satsing, en jente på Bygdeby, som spiller håndball og fotball. Hun har vært med i drillgruppa i korpset i sju år, men slutta nylig til fordel for håndballen, fordi «det ble for mye med håndball og fotball og drill». Hun valgte håndball fordi hun «har alltid hatt lyst til å spille håndball. Jeg har egentlig lyst til å satse på det litt.» Hun forklarer at hun alltid har syntes «det er gøy å se på håndball og spille håndball og sånn. Så det er egentlig bare det. Og så har jeg lyst til å bli veldig god i det, da.» Selv denne jenta, som altså er den eneste jenta som snakker eksplisitt om satsing, snakker om dette på en spesifikk måte mer karakterisert av «satsing light».

I den grad jentene snakker om å gå videre med sine valgte idretter, er det stort sett uttrykt på slike dempende måter. En jente på Stasjonsby, som holder på med alpint, kun impliserer at hun ønsker å gå videre med alpint. Hun snakker ikke om satsing eksplisitt, men snakker om at hun ønsker å gå på en idrettslinje på videregående og at hun kanskje ønsker å bli treningsinstruktør. Selv om satsingsdrømmen er relativt beskjedent uttrykt, kommer det fram hvor viktig ski er for henne når vi spør om det er noe hun bekymrer seg eller engster seg for i framtida, enten for seg selv eller verden. Og der de fleste av ungdommene svarer at de enten ikke vet, eller bekymrer seg for karakterer eller plast i havet, svarer hun:

O: Ja, jeg har hørt veldig mye om at i 2030 så kan gradene ha steget med en og en halv grad. Og da kan det hende snøen forsvinner og man ikke kan stå på ski. Man kan lage falsk snø fra snøkanon, jeg vet ikke?

I: At det ikke skal være mulig å stå på ski. Din egen del da, noe du bekymrer deg for?

O: (Tenker lenge). Ja, jeg er kanskje bekymret for at jeg skal falle skikkelig på ski og skade meg ordentlig.

Hennes framtidsbekymringer, som kun dreier seg om hennes framtidige muligheter til å stå på ski, er en nokså realistisk forståelse av hvordan klimaendringer vil kunne ha en reell påvirkning på henne selv og skikulturen i framtida. Samtidig viser det hennes motivasjon og dedikasjon for å kunne fortsette med å stå på ski, noe som står i kontrast til hennes beskjedne ønsker for framtida sammenlignet med hvordan mange av guttene uttrykker seg.

Selv om det er lite snakk om satsing blant jentene, er det mange som jobber svært hardt for å bli gode i det de holder på med. En del av disse jentene trener hver dag, ofte flere ganger om dagen, som en jente på Stasjonsby som driver med konkurransesvømming, som svømmer ofte både før og etter skolen. Eller de bruker feriene sine på idretten, som en jente på Strandby, som bruker tre uker av sommerferien på en dansecamp, og danser alle dager i uka med unntak av søndag, og har dans som valgfag på skolen. Jentene snakker imidlertid sjelden om dette på den eksplisitte måten guttene gjør, som ofte framstår som fulle av selvtillit og en forventning om suksess.

Av de som fokuserer på å mestre én idrett, er det de samme trekkene som går igjen som for guttene. Det er åpenbart at foreldrenes støtte er svært sentral; foreldrenes rolle ligger tykt bak alle fortellingene om deres fritidsinteresser. Det er mødre og fedre som henter og bringer, motiverer og bidrar, i de fleste ungdommenes fortellinger uavhengig av ungdommene satser eller ei, men foreldrene til disse ungdommene er enda mer påkoblet, enda mer investert, og svært ofte er de trenere selv eller driver aktivt i idretten. Dette gjelder for begge kjønn. Det er imidlertid ingen av jentene i materialet som opplever en så stor grad av foreldretrykk som det noen av de guttene i den samme kategorien opplevde.

Som for guttene, er det også blant jentene en overvekt av de som fokuserer på én idrett som de ønsker å mestre og bli gode i, som kommer fra ressurssterke foreldre. Mange kommer fra Strandby, skolen der flestparten av foreldrene er over gjennomsnittet velstående, og hvor «satsingsdiskursen» ser ut til å stå sterkt. Kjønnforskjellen i det å ønske å satse på den idretten man er god i eller ikke, er synlig på tvers av alle skolene i materialet. Men det er særlig når vi sammenligner ungdom som kommer fra samme type bakgrunn at vi kan skille kjønn fra for eksempel sosial bakgrunn og ressurser: Mens guttene har en opplevelse av at de kan – eller bør aspirere til å – nå til topps i sin valgte idrett, har ikke jentene samme opplevelse av evner, muligheter eller moralsk plikt til det samme. Slik kan vi si at mens vi i de forrige kapitlene tegnet opp en horisontal kjønnsdeling av fritidsfeltet, ser vi her også tendenser til en vertikal kjønnsdeling i gutter og jenters aspirasjoner og motivasjoner.

Aktive ungdoms tid til venner og skjermaktiviteter

En del svært aktive gutter har lite tid igjen ved siden av fritidsaktiviteter til å være sammen med venner – annet enn på trening. En typisk gutt på Stasjonsby, som spilte for to lag og dermed hadde dobbelt med fotballtreninger, hadde ikke tid til å være sammen med venner ut over dette. Fotballtreninga er hans sosiale liv. Slik er det for mange av de aktive guttene, om de satser på én idrett eller er opptatt av mange ulike aktiviteter. Men mens de allsidige guttene har mange ulike arenaer de er sammen med jevnaldrende, kan det i dette henseende være en ulempe å holde på kun med én aktivitet – om det er noe ikke så mange av kameratene holder på med, slik ofte er tilfellet med individuelle idretter.

Selv om det kan bli lite tid til å møtes ansikt til ansikt utenom fritidsaktiviteter, spiller mange av de aktive guttene en del dataspill, som vi viste i kapittel 3 at også kan være svært sosialt. For disse aktive guttene virker det å få spille dataspill eller sitte med ipaden som svært viktig for deres mulighet til å slappe helt av. Gutten fra Bygdeby nevnt ovenfor sier at særlig Fortnite gir han både avslapning og konsentrasjon, og han omtaler dette som «selv-tid» – noe en kan forstå behovet for, når en tar i betraktning hans svært aktive livsstil med fotball, håndball og sykling.

Typisk er dette greit for foreldrene – så lenge de prioriterer skole og trening, som mange forteller. En av guttene på Bygdeby sier at foreldrene ikke legger begrensninger på spilling og bruk av telefon og ipad, fordi han prioriterer lekser og trening og dessuten får gode karakterer. Storebroren hans har derimot hatt flere diskusjoner og konflikter med foreldrene om spilletid. Gutten sier det er fordi storebroren trenger å konsentrere seg mer om skolen. Faktisk virker en aktiv fritid å være et sentralt argument for å overbevise foreldre om at det er greit at de spiller, hvis de også mestrer i idrett, skole og ellers gjør arbeidsoppgavene sine. En annen gutt fra Bygdeby forteller om hvordan foreldrene hans bekymrer seg for hans sterke interesse for spill. At han samtidig spiller fotball, hjelper til hjemme på gården og får greie karakterer, bidrar til at han får lov til å holde på med dataspillingen.

Akkurat som for gutter, er en konsekvens for jentene av å være svært aktivt involvert i organisert fritidsaktiviteter er at det ikke blir så mye tid til annet. Flere av jentene nevner at de har lite tid til venner utenom organisert fritid. En av jentene på Strandbyen som trener hver dag, opplever at hun bruker svært mye tid på fritidsaktiviteter. Det første hun sier i intervjuet er at hun ikke har så mye tid til venner eller familie på grunn av det, noe hun beklager. Samtidig – og som en konsekvens av at de aller fleste har en svært bundet fritid av organiserte aktiviteter – er det et gjennomgående mønster at det er fritidsaktivitetene som er de viktigste arenaene for jevnalderssosialisering. En annen jente på Strandbyen, som trener mye dans, men som ikke identifiserer seg som en «aktivitetsjente» som mange av de andre jentene på denne skolen, har kun venner gjennom dansen. Hun er sjelden med venner på kveldstid, hun henger ikke ute, har sjelden besøk, og er sjelden på besøk hos andre. Men dette synes hun er greit, fordi hun møter venner fast på dansinga nesten hver dag i uka.

Mange forteller om prioriteringer de har måttet gjort når de har gått på det de og foreldrene har opplevd som for mange ulike aktiviteter. En del snakker om at de ser for seg at de kanskje må trappe ned aktiviteten ettersom skolen blir viktigere. Samtidig er dette noe som for de fleste ser ut til å ligge litt fram i tid, en beslutning som de opplever de må ta – men ikke helt ennå. Noen av dem med eldre søsken, forteller om hvordan søsken har måttet gjøre slike prioriteringer, og dermed at de kan se for seg at det er noe de også må gjøre i løpet av ungdomsskolen.

«Fri» fritid defineres for jenter mye av det å være på sosiale medier. For noen aktive jenter blir det et skarpt skille mellom organiserte fritidsaktiviteter og skole på den ene siden og «fri» fritid på den andre. En jente på Strandby, som er aktiv i både tennis og alpint, og kommer fra en svært aktiv familie der foreldrene er mer enn gjennomsnittet delttagende i barnas fritidsaktiviteter, forteller at hun er mye på sosiale medier hjemme – særlig Snapchat og Instagram. Hun får ha iPaden med på senga for å se på serier på kveldstid og i helgene for å slappe av. For henne blir sosiale medier noe som tydelig markerer forskjellen mellom den dagligdagse intense og målrettede aktiviteten – og å slappe av. Noen aktive jenter bekymrer seg for at de bruker mye tid på sosiale medier, som en håndballjente på Bygdeby:

I: Er du mye på sosiale medier?

E: Ja, jeg er altfor mye, holdt jeg på å si!

I: Ok – hva betyr det da?

E: Jeg er liksom der hele tiden, snapper med folk. Liksom, snakker med folk, da, på snapchat.

Mens noen jenter uttrykker dårlig samvittighet for å være på sosiale medier, finner vi ikke tilsvarende utsagn fra gutter i samme kategori over deres mengde skjermbruk – for gutter er det heller foreldrenes bekymring og innstramming som refereres til. For jentene ser det også ut til å være slik at foreldre ønsker at skjermbruk bør balanseres med fysisk aktivitet. En annen håndballjente på Bygdeby forteller at hun får du lov til å være på mobilen så mye hun vil når hun er hjemme, men, som hun sier, «hvis dem [foreldrene] merker at jeg sitter mye inne og med mobilen, så kommer dem til å si at 'kanskje du bør ta deg en tur ut nå'». Men det er ikke alltid jentene heller overtar foreldrenes bekymring om for mye skjermbruk, for på spørsmål om hun gjør det når hun får beskjed om det, svarer hun: «Jeg gjør egentlig ikke det da, fordi jeg liker å drive med mobilen.»

Konklusjon: Vertikal kjønnsdeling i idrettsaspirasjoner

I dette kapittelet har vi undersøkt aktive gutter og jenter og skilt mellom de som har allsidige fritidsinteresser og de som prioriterer én idrett. Vi har undersøkt individuelle motivasjoner og aspirasjoner for aktiv deltagelse, som primært er i idrett, og så har vi undersøkt om aktivitetsmønsteret er relatert til samvær med venner og skjermbruk.

Når det gjelder ungdom som holder på med mange ulike ting og ikke nødvendigvis har ambisjoner om å satse på én aktivitet, er det i liten grad kjønnsforskjell. Det som kjennetegner disse ungdommene er primært at de drives av energi og lyst til de ulike aktivitetene de holder på med. Kjønnede mønstre er ikke åpenbare her, men det er en tendens til at en del av aktive jentene framstår som til bevisste på at de til dels bryter noen kjønnsnormer bare ved å være så aktive (kontrastert med «å bare stå og snakke» som andre jenter), men også at dette er noe de gjør med stolthet, noe som gir status og mestringsfølelse.

Når vi ser på dem som er seriøse innenfor én idrett, ser vi imidlertid et sterkt kjønned mønster i måten ambisjonene blir uttrykt. Det er mange, men nesten bare gutter, i denne gruppa som snakker om satsing. Blant jentene i utvalget er det imidlertid svært få som snakker om å satse på sin valgte idrett. Selv på den velstående Strandby – der flertallet av guttene snakket om å satse på sin aktivitet og det var en tydelig kultur for å snakke om å satse – var det ingen jenter som sa eksplisitt at de ønsket å satse eller å leve av idretten sin. Og selv jentene som framstår som svært gode i idrettene sine snakker heller om mestring, at de syns idretten er «veldig artig», eller at de ønsker å «utvikle seg som spiller».

Kjønnsforskjellen i det å ønske å satse på den idretten man er god i eller ikke, er synlig på tvers av alle skolene i materialet. Men det er særlig når vi sammenligner ungdom som kommer fra samme type bakgrunn at vi kan skille kjønn fra for eksempel sosial bakgrunn og ressurser: Mens guttene har en opplevelse av at de kan – eller bør aspirere til å – nå til topps i sin valgte idrett, har ikke jentene samme opplevelse av evner, muligheter eller moralsk plikt til det samme. Slik kan vi si at mens vi i de forrige kapitlene tegnet opp en horisontal kjønnsdeling av fritidsfeltet, ser vi her også tendenser til en vertikal kjønnsdeling i gutter og jenters aspirasjoner og motivasjoner.

I dette kapitlet viser vi også at disse aktive guttene og jentene ofte opplever at fritidsaktivitetene legger beslag på det meste av tida som blir igjen etter skolen, og at det blir begrenset tid til å være sammen med venner om dette ikke kan gjøres i sammenheng med fritidsaktivitetene. Dette kan være med på å befeste den sterke posisjonen til organisert idrett blant ungdom. Selv om det kan bli lite tid til å møtes ansikt til ansikt utenom fritidsaktiviteter, spiller mange av de aktive guttene en del dataspill, noe som kan være en måte å koble av – en «friere» fritid, eller «selv-tid», som en av guttene kalte det, og mange jenter kobler av med sosiale medier. I lys av det vi beskrev i kapittel 3, at sosiale medier også kan innebære en del plikt og arbeid, er det verdt å spørre seg om disse ulike måtene å koble av på for gutter og jenter er like avslappende.

5 Fri tid: Mindre aktive ungdommers fritid

I dette kapitlet skal vi se på de ungdommene som ikke deltar på fritidsarenaen i like stor grad som andre eller ikke holder på med noe spesielt organisert i det hele tatt. Hvorfor deltar de i mindre grad enn andre? Hvem er det som deltar i mindre grad enn andre? Til sist skal vi se på om disse ungdommenes lavere grad av deltagelse kan knyttes til andre områder i livene deres, i virkeligheten og på skjerm, og om dette er ulikt for gutter og jenter og fra sted til sted.

Årsaker for nedtrapping eller lavere deltagelse

Noen av jentene som ikke gjør noe organisert på fritida, eller ønsker å slutte med det de holder på med, formulerer ingen klar årsak til dette. En del nevner imidlertid konkrete årsaker til at de enten har lyst til å trappe ned, eller ønsker å opprettholde en lav aktivitet.

En vanlig årsak er at de ikke opplever mestring i det de har holdt på med. For eksempel en jente fra Bygdeby, som gikk tidligere på fotball og håndball, har nylig slutta fordi hun ikke fikk spille under kamper, og hun syntes det ble kjedelig. Eller en jente fra Industriby som spilte fotball tidligere, men slutta fordi «ingen sentret», som hun uttrykker det. En annen jente fra samme plass forteller at hun vil slutte på både drama og dans, som hun har holdt på med gjennom hele barneskolen. Hun begynte fordi alle vennene hennes gikk på dans, men hun har lyst til å slutte nå, og har hatt lyst til det en stund, fordi «det begynte å bli veldig vanskelig og ikke så artig lenger».

En annen grunn til at denne jenta vil slutte på dansing, er at «alle slutta egentlig». Dette er også en utbredt grunn – hvis deltagelsen i utgangspunktet var basert på å gjøre noe sammen med venner, er det kort vei til å slutte om vennene slutter. Foreldrene vil at hun skal fortsette litt til slutten av semesteret, så da gjør hun det – men så har hun tenkt til å slutte. Hun har tenkt til å slutte med drama etter den siste oppsetningen til setter opp dette semesteret, fordi hun har lyst til å gå på sang i stedet, og utvikle seg i klatringen, «og så blir det litt masse å være med på. Jeg får ikke så mye fritid, for jeg vil gjerne ha mer fritid og tid til å gjøre lekser. Generelt mer tid.»

Det å få mer tid – tid til andre ting, til venner og til skole, men også helt fri fritid – er en vanlig årsak til at jenter ønsker å trappe ned eller slutte på fritidsaktiviteter. Noen trenger bare mer fri. En jente fra Industriby, som har vært innom fotball, håndball, turn, kor og drama, slutta på alt i sjuende klasse fordi «i syvende ble jeg helt lei, jeg trengte bare et år uten å gjøre noe, jeg orker ikke.» Flere trekker fram at de ønsker mer tid til venner. Dette kommer kanskje særlig tydelig fram for de av ungdommene som holder på med aktiviteter som ikke er så vanlige, slik at de blir litt alene der. En jente fra Stasjonsby har egentlig trening fire ganger i uka med

aktiviteter som ikke så mange av klassevenninnene holder på, men går bare på to av fire treninger:

I: Men to, går det greit, eller synes du det óg er mye?

O: Ja, det går greit men ... ja, jeg vet ikke helt, jeg. Jeg har liksom ... jeg har veldig lyst til å være med venner og sånt noe på fritida. Og så hvis jeg er med venner en dag jeg skal ha trening, så er jeg litt sånn sta og så har jeg ikke lyst til å gå på trening, fordi jeg får ikke så veldig mye tid med dem, da. Jeg får liksom bare tirsdag og fredag.

Mer tid til skole er også en årsak til å trappe ned, og som mange ser for seg at kan bli viktigere utover på ungdomsskolen, som for annen jente på Stasjonsby som går på turn tre ganger i uka, men ser for seg å trappe ned turninga etter hvert som skolen blir viktigere.

Noen av jentene som ikke deltar på idrettsarenaen i like stor grad som sine jevnaldrende har andre interesser, gjerne mot kulturelle eller samfunnsengasjerte aktiviteter. Noen svært få holder bare på med kulturaktiviteter, men oftest forteller jentene om kulturinteresser som en bigeskjeft ved siden av en form for fysisk aktivitet eller organisert idrett. Men selv jenter som er aktive med andre aktiviteter eller interesser kan virke som har et snev av dårlig samvittighet for at de ikke er fysisk aktive nok, som en jente på Strandby som spiller tennis en gang i uka, som er ganske lite i forhold til det svært høye aktivitetsnivået til de andre i hennes miljø. Hun liker ikke konkurranser eller gym, men liker å tegne og ønsker å bli produkt-designer – interessene hennes peker i en annen retning enn idrett. Hun forteller at hun allikevel snakker med venninner om de burde trene mer.

Årsakene til at jenter trapper ned eller ikke deltar, er altså at de ikke har opplevd mestring med de aktivitetene de har holdt på med, at de opplever at ting tar for mye tid, og de ønsker å få mer fritid som ikke er bundet opp av aktiviteter, og mer tid til å gjøre lekser og være med venner.

Mens de lite aktive jentene er karakterisert av større spredning når det gjelder foreldrenes ressurser, har guttene som ikke deltar i særlig grad, litt andre kjennetegn. De er likere hverandre enn det de lite aktive jentene er; alle de inaktive guttene har foreldre med lite eller ingen utdannelse. Disse guttene er også langt mindre aktive enn de minst aktive jentene.

En del av guttene som ikke deltar særlig aktivt nå, har aldri deltatt i særlig stor grad, så motivasjon for å trappe ned eller slutte er ikke like lett å se i utvalget. I den grad de har slutta, og sier noen årsaker til det, er det ikke vanlig blant guttene å si at de har slutta eller ønsker å slutte eller trappe ned på grunn av ønsker om mer fritid eller tid til å være med venner. Det er få gutter som snakker om at de ikke mestrer som en eksplisitt årsak til å slutte med fritidsaktiviteter på samme måte som jentene. En gutt fra Bygdeby har riktignok nylig slutta på fotball fordi treneren slutta og tok med seg de beste spillerne og dannet et nytt lag med dem og lovende spillere fra nabobygda. Denne gutten ble ikke tatt med på dette laget. Han sier han

synes det var urettferdig. Samtidig sier han ikke at han ikke var god nok, slik noen av jentene snakket om lignende erfaringer. Snarere snakker han og andre gutter om dette via omveier, som en gutt på Stasjonsby som slutta på fotball «fordi det var så mye negativitet på laget», og en gutt på Industriby, som har slutta å spille fotball fordi han kjeda seg og ble klaga på av kapteinen.

Sosiale konsekvenser og sammenhenger – i virkeligheten og på skjerm

De sosiale konsekvensene av å ikke delta i organiserte fritidsaktiviteter er svært avhengig av miljø, om enn på litt ulike måter for gutter og jenter. For jenter kommer dette tydelig fram om man sammenligner den skolen der det er vanligst å ikke være med på noen fritidsaktiviteter, Industristed, med den skolen der alle deltar i organiserte aktiviteter, Strandby. På Industristed ser det å ikke delta i fritidsaktiviteter i liten grad ut til å ha konsekvenser i form av mangel på eller tap av vennskap. Tvert imot, de jentene som ikke driver med noe organisert her, er ofte svært aktive sosialt. De er hjemme hos hverandre, de er på fritidsklubben og de møtes digitalt. En jente på Industriby, for eksempel, er ikke med på noen fritidsaktiviteter, men er mye på den lokale fritidsklubben etter skoletid. I helgene er hun mye sammen med venner enten hos seg selv eller hos vennene, og hun bruker mye tid hver kveld etter leggetid til å snakke med venner på Snapchat og HouseParty. Hun sier at hun «nesten har for mange» venner, og at det av og til kan bli litt for mye sosialt.

Til sammenligning er det på Strandby ingen som ikke deltar i organiserte fritidsaktiviteter, men selv det å bare gjøre mindre enn det som er normen ser ut til å merkes sosialt. En av jentene her ser på kulturen på Strandby med et utenfrablikk. Når intervjuer spør om syns hun lever et likt familieliv som vennene sine, svarer hun:

Jeg føler vi lever like liv, men alle vennene mine har veldig mye mer trening enn meg da. Jeg har bare trening en gang i uken. For eksempel de andre de har trening alle dager bortsett fra lørdag og søndag og onsdager. Det betyr at jeg må finne på ting med dem i helgen, og det er litt vanskelig da fordi jeg har mye ledig i ukedagene, mens de bare er ledig i helgene. Hun ene, hun er ofte på sykkeltur på lørdager, så da blir det litt vanskelig å finne på noe, en dag som passer for alle.

Hun har kun én fritidsaktivitet i uka, og hun driver på med noe som ikke så mange andre holder på med. Dette gjør at hun ikke har så mange å være sammen med på fritida, fordi alle andre går på mange idrettsaktiviteter, som alpint, langrenn og tennis. Mange trener også i helgene eller er på kamper, turneringer eller konkurranser. Foreldrene hennes er i motsetning til mange andre i dette miljøet opptatt av at man ikke skal ha for mye fritidsaktiviteter. Hun og foreldrene er heller ikke så opptatt av trening. For denne jenta, som ikke holder på med så mange fritidsaktiviteter som de andre, får det store konsekvenser for hennes sosiale liv fordi det heller ikke er så mange andre tilbud, og det er ikke noen særlig kultur for å være på besøk hos hverandre. Spesielt i det lokalmiljøet denne jenta bor, er det i svært

liten grad uorganiserte fritidsaktiviteter. Det kan framstå som nokså ensomt å bo i et område hvor normen om organiserte fritidsaktiviteter og idrett er veldig sterk.

Selv om ikke guttene snakker like eksplisitt som jenter om konsekvenser av mindre deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter, har allikevel disse guttene noe felles som kan relateres til at de ikke deltar på organiserte fritidsarenaer, uten at det dermed sagt er et årsaksforhold. Blant guttene som ikke er særlig aktive, er det også en del gutter som ser ut til å ikke alltid mestre det sosiale fellesskapet, eller føler at de passer inn. Ofte knytter det seg også en del annen problematikk til disse guttene: manglende oppfølging hjemme eller dårlige sosiale nettverk. Det kan også være psykiske og fysiske helseplager. En gutt fra Bygdeby, som ikke driver med organiserte fritidsaktiviteter, forteller om mange kroppslige plager. Når han er hjemme, spiller han Playstation eller er på mobilen. Han ligger mye i senga, og han er en del borte fra skolen. Han trives ikke særlig godt på skolen. Denne gutten forteller at han har venner som han er sammen med på skolen og som han møter igjen når han spiller Fortnite. De har en omgangstone som for han er vanlig, og som går ut på å slenge kommentarer til hverandre, som for eksempel «du er stygg».

For gutter kan mangelen på å være med på organisert fritid være noe som de selv oppfatter som årsaken til sine problemer, som det er for en gutt på Stasjonsby, som slutta på fotball på grunn av «negativitet på laget». Han er i et miljø hvor det å spille fotball er en hegemonisk aktivitet for gutter, og det kommer fram at det å ikke spille fotball er ganske vanskelig for han. Han ønsker nå å begynne på en annen bestemt idrett, men faren hans vil ikke la han begynne, fordi faren mente han ikke kommer til å være god nok. Gutten er tydelig på at han ønsket å begynne å trene både for helsas skyld og for sosial tilhørighet. Mulighetene til å trene for han er imidlertid begrenset av manglende mestring på fotballbanen – og av hans far. Han hadde også forsøkt å få med seg venner til utendørs treningsplass, men ettersom de fleste vennene hans spiller fotball, var det ikke noe som foreløpig var blitt en rutine.

Noen av disse guttene ønsker seg inn på og forholder seg aktivt til hegemoniske aktiviteter for gutter, som fotball. Fortnite er en arena som de i større grad kan delta på, men i en del tilfeller ser vi at heller ikke her deltar de med samme grad av intensitet og sosialitet som andre gutter, eller de spiller helt andre dataspill. Andre inaktive gutter skiller seg ut ved å ikke forholde seg til disse maskuline arenaene i like stor grad. En gutt som sliter med store psykiske helseplager er et eksempel på det. Han gjør ikke noe organisert nå, men han liker å se på serier hjemme og gå på fritidsklubben. Han en gutt som ikke liker de tingene som de andre guttene forteller om, som fotball og dataspill. Han beskriver at han har en del jenteverner, og han har begynt på drama. At han har valgt en aktivitet som domineres av jenter, både nasjonalt og i dette lokalmiljøet, skiller han ut fra de aller fleste guttene i vårt utvalg.

De fleste av de lite aktive guttene blir allikevel trukket mot dataspilling. De guttene som spiller langt mer enn de andre, er nettopp guttene som ikke gjør noe spesielt

annet på fritida. For en gutt på Industristed er spillingen svært viktig, han drømmer om å bli Youtuber og er redd for hvordan det skal gå hvis den drømmen ikke går i oppfyllelse. Spilling fyller en svært stor del av tida hans, men verken han eller foreldrene opplever det som et problem. Mens spilling for denne gutten er noe som han går inn i nærmest strategisk og tenker på å satse på, ikke rent ulikt slik en del av guttene omtalt i kapittel 4 satser på sine idretter, så er utstrakt spilling for andre gutter noe som får en mer preg av å være noe de gjør fordi de ikke har noe annet. En gutt på Stasjonsby, som spiller Fortnite, Overwatch og For honor, forteller at han nesten aldri snakker med familien sin. Han er mye alene, stort sett fram til kl 19, når foreldrene kommer hjem etter å ha vært på trening sammen etter jobb hver dag. Det aller meste av hans fritid bruker han på dataspill. Han legger seg kl 24, og selv om han har regler for når han må kutte ut spillinga, har ikke foreldrene regler for mobilbruk på senga, så han pleier å ligge og trykke på telefonen til seint på natt.

For andre igjen er dataspilling den viktigste sosiale arenaen de har. En gutt på Industristed har slutta på fotball og driver ingen organisert aktivitet nå, i hovedsak er det dataspilling han holder på med, og så er han på klubben og spiller billiard. Han forteller entusiastisk om Fortnite og livestreamingen som han driver på med, og sier at han «er seg selv når han livestreamer», mens han i klasserommet forteller at han bare er stille. Det samme er det for en gutt fra Bygdeby, som sier at: «Før så spilte jeg ganske mye, nå ser jeg mest på telefonen min eller så ligger jeg bare i senga.» Han forteller allikevel at han kan spille svært mye, noen ganger 12 timer i strekk i helgene, for det meste Fortnite, som regel alene, men noen ganger med en kompis, og det han liker best er «kanskje sosialiseringa og ja, konsentrasjon sånn sett».

For de inaktive jentene virker det også som om dataspill er noe mer utbredt enn det ellers er blant jentene i dette materialet. Særlig de inaktive jentene på Industristed spiller ganske mye dataspill. For en jente fra Industristed, som har en stor vennegjeng og spiller dataspill aktivt, henger disse måtene å være sosialt på tett sammen. Hun har både gutte- og jentevenner. Hun går også på ungdomsklubben, flere ganger i uka, vanligvis. Hun beskriver seg selv som en «uroelig person» som sliter med å sitte stille på skolen. Hun spiller Fortnite og noen andre spill – og alle i familien hennes (også de voksne) er interessert i spill. Hun spiller dataspill med en viss grad av følelse av at hun burde gjøre noe annet: hun sier at hun kjeder seg fort, «så jeg må finne på noe å gjøre, ellers spiller jeg bare». Når hun spiller, spiller hun litt forskjellig, men også Fortnite, og mener at det er ganske mange jenter som spiller Fortnite, bare at de ikke snakker så mye om det: «Det er så drygt når guttene bare sitter og 'Fortnite, fortnite, fortnite!' og jentene er sånn: 'det er morsomt å spille, men du trenger ikke rope om det i timen'». Generelt ser dataspilling ut til å være mer akseptert for jenter på Industristed.

Men også for jenter kan dataspilling opptre som et alternativ til et litt komplisert forhold til relasjoner «i virkeligheten». En jente fra Industristed har mange konflikter med venner, og har vært involvert i noen ubehagelige episoder der hun har blitt beskyldt for mobbing blant annet på Snapchat. Når hun beskriver seg selv,

sier hun at «jeg er ikke sånn idrettsjente akkurat», men hun er en som «liker å være gamer og spille (...) og være ute med venner og henge». Spillingen det dreier seg om er SIMs 4, som hun sier hun har blitt hekta på, men hun spiller også Minecraft, et koreansk spill og Minecraft story mode. Hun spiller ofte mye og svært seint, og hun forteller at hun ikke har det så bra om dagen, og får hjelp for dette. Slik sett ligner denne jenta litt mer på mønsteret vi så blant de inaktive guttene,

For de mindre aktive jentene er også sosiale mediebruken framtrædende – og ofte er dette også ganske plasskrevende i deres liv, til forskjell fra de andre og mer aktive ungdommene. En av jentene på Industristedet forteller at hun ikke holder på med fritidsaktiviteter og bor langt unna resten av klassen, men det hindrer henne ikke i å være svært sosial. En del av det sosiale livet hennes skjer på skjerm – særlig på nattetid. Hun legger ikke bort iPaden når foreldrene sier at hun skal sove, men blir liggende å spille og snakke på Snapchat og Houseparty.

Konklusjon: Vertikal kjønnsdeling for inaktive ungdommer

Gjennom hele rapporten kommer det fram at deltagelse i idrett er en sterk norm i ungdomstida, både for gutter og jenter. Det kommer kanskje særskilt til uttrykk når vi ser på de som ikke deltar. En del inaktive gutter ser ut til å slite med en del andre utfordringer i livet, spesielt når det gjelder opplevelse av vennskap og tilhørighet blant jevnaldrende, uten at dette nødvendigvis er noen klar årsak til eller konsekvens av deres manglende aktivitet på fritidsarenaen. Mens en del av de inaktive jentene ser ut til å kunne opprettholde et til dels svært sosialt liv også utenfor organiserte fritidsaktiviteter, ser dette ut til å være vanskeligere for mange av guttene i utvalget. Samtidig ser vi at konsekvensene av det å være inaktiv er ulike fra skole til skole. Det å ikke spille fotball der fotball har en hegemonisk posisjon, kan for eksempel føles svært belastende når ingen andre arenaer er åpne. Og det å være en relativt lite aktiv jente, kan få store sosiale konsekvenser når alle andre i nærmiljøet er svært aktive.

I forrige kapittel beskrev vi en vertikal kjønnsdeling, der de meste aktive av guttene gjerne ønsker å satse og har aspirasjoner som strekker seg langt høyere enn de mest aktive av jentene. I dette kapittelet kan vi snakke om en tilsvarende vertikal kjønnsdeling i den andre enden av skalaen. De minst aktive guttene ser ut til ha dårligere forutsetninger på ulike områder enn de minst aktive jentene, spesielt hva gjelder vennskap og inkludering. Også her er det altså guttene som markerer ytterpunktet, men på den andre enden av skalaen.

Vi ser også i dette kapittelet at for de ungdommene som er relativt inaktive, er dataspilling en arena som både gutter og jenter trekkes til. For jenter som ikke deltar, er det ofte fordi – som de selv sier – at de ikke har opplevd mestring eller at aktivitetene tar for mye tid fra venner, skole eller avslapning. For guttene er det å ikke delta noe som ikke ser ut til å være like lett å sette ord på – en del har aldri deltatt, mens de som har slutta på aktiviteter, sjelden selv sier at det hadde noe med manglende mestring å gjøre. Dataspilling kan for noen anses som en karrieremulighet, men primært er det en kilde til avslapping, en viktig måte å være

sammen med venner, eller noe man gjør fordi man ikke har noe annet å gjøre. Flere av de inaktive jentene sier de spiller dataspill, men dette ser ut til å også variere med konteksten – generelt ser dataspilling ut til også å være mer akseptert for jenter på Industristed. Dette illustrerer hvordan lokal kultur kan forme ulike kjønnsuttrykk, og viser også at spill som Fortnite ikke nødvendigvis tiltrekker bare tiltrekker gutter fordi det er «maskulint» – men snarere bekrefter hypotesen om en sosial kjønn dynamikk.

6 Avslutning og diskusjon

I denne rapporten har vi undersøkt om det er kjønnete mønstre i ungdoms fritidsaktiviteter, hvorfor de velger de slik de gjør og hva det betyr for ungdommene å delta på ulike måter. I dette avslutningskapittelet oppsummerer vi hovedkonklusjonene på disse tre delproblemstillingene, og diskuterer disse i lys av et fjerde spørsmål: Er det likestillingsutfordringer i de kjønnete mønstrene vi finner?

Likestillingsutfordringer i denne sammenhengen operasjonaliseres til å omhandle materielle eller symbolske strukturer som begrenser ungdoms muligheter til å ha like vilkår på fritidsarenaen. Dette innebærer både deres valg av aktivitet og de mulighetene de opplever å ha innad i aktivitetene. Materielle strukturer innebærer for eksempel tilbudet av fritidsaktiviteter i et lokalsamfunn, om det kun tilbys fotball til gutter, men ikke jenter, eller om ressursene som kommer ungdommene til dels innenfor ulike idretter eller lag. Symbolske strukturer innebærer normer og forventninger knyttet til kjønn og som får konsekvenser for den enkeltes opplevelse av valg og muligheter.

Rapporten er den første som er basert på den kvalitative longitudinale intervju-studien Ungdom i endring, og analysen framstilt her er basert på de første intervjuene foretatt da informantene var 12 og 13 år, høsten 2018.

Er det kjønnete mønstre i unges valg av fritidsaktiviteter?

Det er tydelige kjønnete mønstre i unges valg av fritidsaktiviteter. Omtrent like mange jenter som gutter deltar i organiserte fritidsaktiviteter, og idretten dominerer i valg av fritidsaktiviteter for begge kjønn. Vi finner at ungdommenes fritid likevel er svært kjønnsdelt. Med unntak av fotball, tennis og ski hører det til unntakene at gutter og jenter holder på med de samme aktivitetene. Dette omtaler vi som en *horisontal* kjønnsdeling. Idretter som organiserer både gutter og jenter, som fotball, er i de fleste tilfeller delt opp i gutte- og jentelag. Det er sjelden noen krysser kjønnsgrensa på idrettsarenaen, og i de få tilfellene det skjer, er det primært jenter som beveger seg over i guttedominerte aktiviteter. Jentene i vårt utvalg ser ut til å ha en noe større spredning i hva slags type organiserte fritidsaktiviteter som de driver med sammenlignet med guttene.

Dataspilling domineres av gutter, mens både gutter og jenter holder på med sosiale medier, særlig Snapchat og Instagram. Til forskjell fra idretten og dataspill, er sosiale medier en arena der begge kjønn også møtes. Særlig Snapchat er et sted der gutter og jenter samhandler med hverandre – til en viss grad. Primært er denne samhandlingen på tvers av kjønn dominert av streaks, en form for kommunikasjon som er ganske tom for meningsinnhold, men desto mer potent som markør for hvor mange relasjoner en har, og hvor lenge en i den relasjonen har forpliktet seg til daglige utvekslinger. Mens Snapchat streaks markerer bredden i personlige nettverk og senker terskelen for kontakt, er chat-funksjonen til Snapchat og andre

sosiale medier som Instagram arenaer der mer forpliktende relasjoner kan få plass og utvikle seg. Men disse arenaene har også en tydeligere kjønnsdimensjon; det er særlig jenter som dominerer på sosiale mediers forpliktende (og mer arbeidskrevende) relasjoner, mens guttenes primære digitale relasjonelle arena høsten 2018 ser ut til å være gjennom dataspillet Fortnite, ved siden av sosiale medier.

Med unntak av sosiale medier, holder altså gutter og jenter sjelden på med aktiviteter sammen med noen av det motsatte kjønn. Denne horisontale kjønnsdelingen av unges fritid er noe som i stor grad blir tatt for gitt av ungdommene selv, og er ikke noe de omtaler eller stiller spørsmålsteget ved.

Hvorfor velger ungdom slik de gjør?

I tidligere forskning har mye av fokuset vært på hvordan ungdommers valg av fritidsaktivitet – særlig innenfor idrett eller andre treningsformer – er påvirket av personlige preferanser (Jakobsen & Evjen, 2018; Skille & Østerås, 2011) og familiens veiledning eller ønsker (Lindqvist et al., 2015; Stefansen et al., 2018). I denne rapporten har vi særlig fokusert på mekanismer mellom jevnaldrende som kan være med på å forklare hvorfor ungdom velger det de gjør av fritidsaktiviteter.

Denne rapporten viser at en sentral forklaring på den horisontale kjønnsdelingen i ungdoms valg av fritidsaktiviteter er nært knytta til sosial tilhørighet og vennskap. Hvis man begynner, og hvis man senere bestemmer seg for å fortsette på fritidsaktiviteter, er det fordi det er der vennene er. Siden de fleste intervjuede ungdommene primært har venner av samme kjønn, forsterkes kjønnsstradisjonelle valg. Betydningen av vennerelasjonene som forklaring på valg av aktiviteter forsterkes ytterligere i det vi her omtaler som hegemoniske aktiviteter i lokalmiljøene. Med dette mener vi aktiviteter som har sosial forrang, ikke nødvendigvis ved at de fleste driver med denne eller disse aktivitetene, men fordi aktiviteten gir opphøyd status og sosial anerkjennelse. Både det å spille fotball, organisert eller sammen med venner, og det å spille Fortnite, er aktiviteter som i flere av lokalsamfunnene får en svært sentral posisjon for guttene. I noen tilfeller ser vi at dette gjør det vanskelig for ungdommene å stå utenfor disse aktivitetene. Hva som blir hegemoniske aktiviteter, ser ut til å variere noe fra lokalmiljø til lokalmiljø. Det er sannsynligvis betinget av lokale strukturer, som hvilke aktivitetstilbud som er tilgjengelige i lokalmiljøet, og hvilke idealer og lokale forbilder ungdommene møter. Samtidig kan vi kjenne igjen noen mer allmenne mønstre i slike aktiviteter på tvers av de fire lokalsamfunnene, for eksempel at fotball utpreger seg som en aktivitet som tiltrekker flest gutter de fleste steder.

Den hegemoniske posisjonen som fotball har for guttene, finner vi ikke på samme måte blant aktivitetene som jentene driver med. Jentedominerte fritidsaktiviteter får i mindre grad den samme opphøyde posisjonen som fotballen ser ut til å ha blant guttene. Når det gjelder valg av idrett, kan det se ut som om jentene i dette utvalget sett under ett står noe friere enn guttene. De jentene som velger idretter som domineres av gutter, ser ut til å signalisere litt mer selvtillit – de forteller om

mestring, ser ut til å oppleve at de er litt tøffe, og krysser også andre kjønnsgrenser, for eksempel ved at de spiller bordtennis i friminuttet, noe som anses i miljøet som en gutteaktivitet. Svært få av guttene i materialet gjør slike valg på tvers av kjønn.

Vi finner også et sterkt, allment etos om å være aktiv, helst i idrett. Dette er et mønster vi kjenner igjen fra annen forskning. I intervjuer med foreldre til ungdommer, finner for eksempel Stefansen, Smette og Strandbu (2016) en norm om en aktiv ungdomstid. Ungdommene forteller også stort sett at de holder på med det de gjør fordi de syns aktiviteten er gøy og viktig sosialt.

Hva betyr det for ungdommene å delta på ulike måter?

Ungdommene deltar på fritidsarenaen på ulike måter. Vi har vi skilt mellom de aktive og de inaktive, og blant de aktive har vi skilt mellom dem som holder på med mange ulike aktiviteter og dem som prioriterer én idrett. Når det gjelder ungdom som holder på med mange ulike ting, er det bare små kjønnsforskjeller i motivasjon og trivsel. For dem som ikke deltar i noen organisert fritidsaktivitet, og for dem som er aktive og prioriterer én idrett, er det imidlertid noen sentrale forskjeller som ser ut til å være knyttet til kjønn. Vi finner det vi her kan snakke om som en vertikal kjønnsdeling, i begge ender av aktivitetsskalaen.

For det første viser vi i rapporten en vertikal kjønnsdeling der vi skiller mellom de aller mest ambisiøse ungdommene og de andre. Da går det tydelig frem at guttene dominerer i toppsjiktet: Mens mange av guttene som prioriterer én idrett, snakker om å satse på idretten sin, er det svært få av jentene i samme kategori som på samme måte snakker om å satse på sin valgte idrett. Dette til tross for at både guttene og jentene i denne gruppa kjennetegnes av at de deler en sterk entusiasme for idretten, framstiller seg som gode og er opptatt av mestring og utvikling. Mens guttene har en opplevelse av at de kan eller bør forsøke å nå til topps i sin valgte idrett, har ikke jentene samme opplevelse av evner, muligheter eller moralsk plikt til det samme.

For det andre ser vi også en vertikal kjønnsdeling blant de mest inaktive. I denne gruppa kan vi se et skille mellom dem som har andre vanskeligheter i livet og dem som ikke synes å være preget av slike problemer. Også i denne enden av skalaen er det guttene som dominerer. Inaktive gutter ser oftere ut til å slite med en del andre utfordringer, spesielt når det gjelder opplevelse av vennskap og tilhørighet blant jevnaldrende. Det går ikke frem av materialet i denne rapporten hvorvidt dette nødvendigvis er noen klar årsak til eller konsekvens av deres manglende aktivitet på fritidsarenaen. Mens en del av de inaktive jentene ser ut til å kunne opprettholde et til dels svært sosialt liv også utenfor organiserte fritidsaktiviteter, ser dette ut til å være vanskeligere for guttene i utvalget.

Graden av aktivitetsnivå henger tett sammen med ungdommenes hverdagsliv. For en del ungdommer, der fritidsaktivitetene legger beslag på det meste av tida som blir igjen etter skolen, blir det begrenset tid til å være sammen med venner om

dette ikke kan gjøres i sammenheng med fritidsaktivitetene. Dette kan være med på å befeste den sterke posisjonen som organisert idrett har blant ungdom. Selv om det kan bli lite tid til å møtes ansikt til ansikt utenom fritidsaktiviteter, spiller mange av de aktive guttene en del dataspill, noe som kan være en måte å koble av på – en «friere» fritid, eller «selv-tid», som en av guttene kalte det. De inaktive guttene, og også en del av de inaktive jentene, spiller ofte svært mye dataspill. Generelt prioriterer mange jenter tid på sosiale medier. I lys av at sosiale medier også kan innebære en del plikt og sosialt vedlikeholdsarbeid, er det verdt å spørre seg om disse ulike måtene å være på skjerm på for gutter og jenter, er like avslappende.

Vi finner at betydningen av kjønn og av grad av aktivitet varierer mellom lokale kontekster. Det å være en relativt inaktiv jente kan for eksempel få større sosial betydning om jenta er i et lokalmiljø der alle andre er svært aktive og det er en sterk norm om at alle skal delta, enn om det skjer andre steder der det å være inaktiv er noe som gjelder flere og i mindre grad er stigmatisert. Å være gutt og ikke spille fotball de stedene fotball er den hegemoniske aktiviteten for gutter, kan være krevende. Hvilke brudd på slike kjønnsnormer som får sosiale omkostninger for ungdommene, er ikke nødvendigvis noe man kan gjette seg til om man ikke kjenner lokalmiljøet.

Likestillingsutfordringer i barn og unges fritid

Er det materielle eller symbolske kjønnsstrukturer som begrenser ungdommenes valg av aktivitet og de mulighetene de opplever å ha innad i aktivitetene?

Materielle strukturer

Materielle strukturer innebærer for eksempel tilbudet av fritidsaktiviteter i et lokalsamfunn (for eksempel om det kun tilbys fotball til gutter, men ikke jenter, eller at guttelaget i håndball får flere ressurser enn jenter). Er det materielle strukturer som begrenser de unges valg og muligheter?

I motsetning til de fleste andre samfunnsområder der det jobbes for kjønnsbalanse, er kjønnsdeling innenfor idretten ofte tatt for gitt eller en villet strategi (Eliasson, 2011; Larneby, 2016). Som Eliasson (2011) argumenterer for, er denne praksisen med på å styrke relasjonene innad i sammekjønnsgruppa, men også å svekke relasjonene på tvers av kjønn. I all annen fritidsaktivitet som mottar offentlig støtte, er det derimot et viktig poeng at aktivitetene nettopp ikke skal være forbeholdt ett kjønn med mindre det er gode grunner til det (NOU, 2006: 13). Denne overordnede kjønnsdelingen legger premisset for hvordan mye av ungdoms fritid organiseres.

Når det gjelder ulike ressurser kanalisert til gutter og jenter, er det ingen av ungdommene som snakker om dette i intervjuene. Det er kanskje ikke så overraskende – det at gutter og jenter stort sett ikke er på samme arena, er noe som i mange tilfeller vil hindre ungdommene i å sammenligne seg med hverandre. Vi ser også at det mangler forskning på materielle barrierer for kjønnslikestilling på unges fritidsarenaer (Seland et al., 2019). Samtidig viser medieoppslag at kjønnsbasert

forskjellsbehandling skjer innenfor idretten. Et oppslag viser hvordan en sportsklubb lar 13-årige jenter spille utendørs gjennom hele vinteren, mens guttene i samme klubb får spille innendørs (Bernhus, 2019), og mangel på fotballscho for profesjonelle fotballspillere er et reelt problem for kvinner også i ungdomstida, ettersom skoprodusentene har svært få toppmodeller i damestørrelser (Nikolaisen & Losnegård, 2019).

Forskningen på voksne kvinnelige toppidrettsutøvere har også påvist ulike typer materielle barrierer, og det er ikke usannsynlig at dette kan påvirke unge jenters opplevelse av ambisjoner og muligheter til for eksempel å satse i sin idrett. Kvinnens deltagelse og muligheter innenfor idrett har historisk sett vært begrenset (Bäckström, 2013). Vi ser fortsatt spor av materielle ulikheter som kan tenkes å få betydning for hvordan unge gutter og jenter ser for seg sine muligheter. For mens gutter ser menns idrettskarriere speilet i media daglig, er det sjelden kvinner ses i samme posisjon (von der Lippe, 2014). Kvinnelige trenere får dårligere betalt (Hovden, 2015), det er mangel på kvinnelige topptrenere (ibid.) og kvinnelige ledere til verv (Skirstad, 2014), og det er store kjønnsulikheter – i kvinners disfavør – når det gjelder ressurser og villkår i toppfotballen (Skogvang, 2014).

Symbolske strukturer

Begrenses ungdommens valg og muligheter av symbolske strukturer? Symbolske strukturer innebærer normer og forventninger knytta til kjønn og som får konsekvenser for den enkeltes opplevelse av valg og muligheter. Symbolske strukturer er en omfattende kategori som rommer normer, forventninger og følelsesstrukturer, forklaringer mennesker ikke normalt griper til å for å forklare personlige valg, men som like fullt påvirker våre motivasjoner og prioriteringer (Hochschild, 1979; H. B. Nielsen & Rudberg, 1994).

Når det gjelder ungdommens valg av aktivitet, er det vanskelig å slå fast i hvor stor grad symbolske strukturer har en innvirkning, men det er sannsynlig at kjønnsnormer påvirker valg av aktivitet iallfall til en viss grad. Det er iallfall åpenbart at hegemoniske aktiviteter kjønnnes og får stor betydning for motivasjonen for å begynne på ulike aktiviteter. Videre viser vi at det som oppleves som gøy, sosialt og meningsfullt ofte sammenfaller med det å gjøre noe sammen med mange av samme kjønn. Det å velge kjønnslikt kan oppleves som trygt og bekreftende på at man gjør sitt kjønn «riktig» i starten av ungdomstida, en periode av livet der det å passe inn er en viktig drivkraft (H. B. Nielsen & Rudberg, 1994).

Når det gjelder symbolske strukturer for ungdoms opplevelse av muligheter, finner vi at hvorvidt ungdommene ønsker å satse på sine respektive idretter framstår som svært ulikt for gutter og jenter. Jenters motivasjon og tro på egne muligheter til å satse ser ut til å være mer begrenset enn guttenes kanskje noe optimistiske selvtillit. Annen forskning bekrefter også dette funnet. I en dansk undersøkelse fra 2011 av elever i en idrettsklasse for 13–15-åringer der programmet var rettet mot ungdommer som satsa på idrett, var profesjonell idrettsutøver det som toppa guttenes liste – men denne karriereveien var helt fraværende på jentenes ti-på-topp-liste (J. C. Nielsen & Olesen, 2014).

At vi ser en vertikal kjønnsdeling i toppsjiktet av idrettsutøverne blant ungdommene, handler primært om deres aspirasjoner mot toppidretten og ikke nødvendigvis om reelle forskjeller i muligheter. Imidlertid kan guttenes uttalte mål om å satse få mer håndfaste konsekvenser, ettersom mye av ungdomsidretten er basert nettopp på premisset om at det skal satses. De av 13-åringene som signaliserer at de ønsker å satse, vil kunne bli gitt andre typer ressurser, oppmerksomhet og muligheter enn de som ikke gjør det. Dette vil sannsynligvis være ulikt i klubber som har en breddeprofil og klubber som er mer satsingsorienterte. Ulikhetene i materiell velstand og høye idrettsambisjoner kontra kultur for breddeidrett som vi ser i de fire lokalsamfunnene, sannsynliggjør at dette også kan variere fra sted til sted.

Selv om gutter er mer aktive innen idretten når de først er med, og flere gutter enn jenter slutter, så er det også blant ungdom med norskfødte foreldre flere gutter enn jenter som er inaktive (Bakken 2019: 49). I vårt utvalg ser vi også at det er flere inaktive gutter. Vi ser at disse er mindre aktive enn de lite aktive jentene og en del av disse guttene ser ut til å slite med en del andre utfordringer. Dette er en utfordring både når det gjelder deres muligheter for å oppnå god fysisk og psykisk helse, og for deres muligheter for samfunnsdeltagelse, tilhørighet og vennskap. Dette settes på spissen av den generelle normen om deltagelse på fritidsarenaen for ungdom, og, som mye forskning viser, fordi gutters deltagelse og prestasjoner i idretten kan være viktige i konstruksjonen av maskulinitet (Francis 2010).

Det symbolske og det materielle henger tett sammen. Materielle forskjeller på toppidrettsnivå kan framstå som symbolske hindringer for unge jenters ambisjoner, og omvendt – symbolske strukturer kan legitimere reell forskjellsbehandling av kjønnene. Hvis det er sterke symbolske føringer som for eksempel en naturlig-gjøring av at gutter og jenter har ulike muligheter til å gjøre en idrettskarriere, vil dette kunne oppleves som å rettferdiggjøre at denne forskjellen også får materielle konsekvenser. Hvordan slike materielle kjønnsulikheter i toppidretten helt konkret påvirker ungdoms opplevelse av egne muligheter, trengs det mer forskning på i en norsk kontekst. I Danmark finner Skrubbeltrang (Skrubbeltrang, 2018) at antallet deltagere innenfor en spesifikk idrett og marginalisering basert på kjønn innenfor denne idretten, kan begrense hvilke muligheter den enkelte oppfatter at den har. En tolkning er at jentene har internalisert mulighetene de presenteres for i omverdenen, og nedskalert egne ambisjoner tilsvarende. Særlig når det gjelder fotball, som er den sporten som organiserer desidert flest jenter (Norges idrettsforbund, 2017), skulle en kanskje forvente at noen flere av jentene snakker om satsing innenfor denne idretten. Men mens herreidrett gjerne gir mange muligheter til utvikling, er kvinneidrett noe som ofte er vist og sett på som mer marginalisert (Skrubbeltrang, 2018). Historisk sett utelukket idretten lenge kvinnelige utøvere, og flere kjønns- og idrettsforskere har vist hvordan idretten har vært sentral for å understreke og befeste mannlige privilegier (Messner, 1988). Forskning viser også hvordan gutter og jenters idrettskropper snakkes om ulikt – mens jenter har en problematisk kropp, har gutter en funksjonell kropp. I coaching-litteraturen etableres puberteten som en periode i livet som gjør guttene bedre – men jentene dårligere (Grahm, 2014).

Konklusjon

I denne rapporten har vi undersøkt om det er kjønnete mønstre i ungdoms fritidsaktiviteter, hvorfor de velger de slik de gjør og hva det betyr for ungdommene å delta på ulike måter. Vi har også drøftet hvorvidt det er likestillingsutfordringer i de kjønnete mønstrene vi finner.

Vi har beskrevet tydelige kjønnete mønstre i unges valg av fritidsaktiviteter. Med unntak av sosiale medier, holder gutter og jenter sjelden på med aktiviteter sammen med noen av det motsatte kjønn, verken av organiserte eller uorganiserte aktiviteter. Dette omtaler vi som en horisontal kjønnsdeling, som i stor grad blir tatt for gitt av ungdommene.

Den horisontale kjønnsdelingen kan forklares delvis av personlige preferanser og familiens veiledning eller ønsker, men også ungdommenes behov for sosial tilhørighet og vennskap. Betydningen av aktivitetenes sosiale dimensjon for kjønnsdeling forsterkes kraftig i de aktivitetene vi her omtaler som hegemoniske aktiviteter – aktiviteter som får en særskilt dominerende posisjon i lokalmiljøene.

Det er også en vertikal kjønnsdeling av unges fritid. Dette kommer for det første til uttrykk ved at de meste aktive av guttene gjerne ønsker å satse og har aspirasjoner som strekker seg langt høyere enn de mest aktive av jentene. Vi kan også snakke om en tilsvarende vertikal kjønnsdeling i den andre enden av skalaen. De minst aktive guttene ser ofte ut til ha dårligere forutsetninger på ulike områder enn de minst aktive jentene, spesielt hva gjelder vennskap og inkludering.

Likestillingsutfordringene som ligger i disse kjønnsdelingene er både materielle og symbolske. Den ordnende kjønnsdelingen i unges fritid i seg selv, særlig innenfor idretten, legger premisset for hvordan mye av ungdoms fritid organiseres. Når det gjelder ulike ressurser kanalisert til gutter og jenter, er det ingen av ungdommene som snakker om dette i intervjuene, men annen forskning viser at kvinner ofte forfordes i den voksne idretten, og det er mulig at dette kan påvirke ungdommenes motivasjoner og aspirasjoner.

Det framstår som sannsynlig at ungdommene påvirkes av symbolske kjønnete strukturer når det gjelder valg av aktivitet. Dette er spesielt synlig i de sosiale mekanismene vi har beskrevet som oppmuntrer ungdom til å velge kjønnslikt, for å være sammen med venner som oftest er av samme kjønn, på fritidsarenaer som er legitime eller aller helst hegemoniske i miljøet. Ikke minst er symbolske strukturer synlige når det gjelder hvem som sier at de ønsker å satse innenfor en idrett. Mens guttene har en opplevelse av at de kan – eller bør aspirere til å – nå til topps i sin valgte idrett, har ikke jentene samme opplevelse av evner, muligheter eller moralsk plikt til det samme. At vi ser en vertikal kjønnsdeling i toppsjiktet av idrettsutøverne blant ungdommene, handler primært om deres aspirasjoner mot toppidretten og ikke nødvendigvis om reelle forskjeller i muligheter. Imidlertid kan guttenes uttalte mål om å satse få mer håndfaste konsekvenser, ettersom de som signaliserer at de ønsker å satse, vil kunne bli gitt andre typer ressurser, oppmerksomhet og muligheter enn de som ikke gjør det. Det kreves videre forskning for å avgjøre hvilke konsekvenser både den horisontale og den vertikale kjønnsdelingen kan få gjennom ungdomstida.

Summary

In this report we have investigated whether there are gendered patterns in young people's leisure time activities, why they choose the activities they do, and the impact and meaning of different ways of participation. We have also discussed whether the gendered patterns we find may have consequences for gender equality.

There are clear gendered patterns in the young people's leisure activities. With the exception of social media, boys and girls rarely get together in organised or non-organised leisure time activities. We describe this as a horizontal gender division of young people's leisure time.

The horizontal gender division may in part be explained by personal preferences and the influence of their families' wishes or guidance but may also be explained by the young people's need for social belonging and friendship. The social dimension of leisure time activity is amplified in some activities we term hegemonic activities, activities which gain a dominant position in the local area, like football in many places is for boys.

We also find a vertical division of gender in young people's leisure time activities. This is expressed in two ways. First, we see that in the group of young people who prioritise one sport, there are almost only boys who say that they want to or intend to work for a professional career in this sport. Second, in the group of young people who are largely inactive in terms of leisure time activities, boys seem to be worse off, particularly in terms of lack of social inclusion and friendship.

Consequences for gender equality can be viewed both in terms of material and symbolic structures. The strict horizontal gender division, particularly within sports, is the most blatant material structure that organises much of young people's leisure time. This data material cannot alone determine whether boys and girls have access to different resources, but other research point in that direction – and it is possible that such differences impact on their motivation and aspirations. Symbolic gendered structures are particularly visible in the social mechanisms that encourages youths to choose gender traditional activities and in terms of boys feeling more entitled to opt for a career in sports than girls.

Referanser

- Bakken, A. (2018). *Ungdata 2018: Nasjonale resultater*. Oslo: NOVA.
- Bakken, A. (2019). Idrettens posisjon i ungdomstida. Hvem deltar og hvem slutter i ungdomsidretten?
- Bernhus, O. (2019, 9. mars 2019). Hvorfor skal jentene trene ute om vinteren mens guttene trener innendørs samtidig? *Aftenposten*. Retrieved from <https://www.aftenposten.no/100Sport/fotball/Hvorfor-skal-jentene-trene-ute-om-vinteren-mens-guttene-trener-innendørs-samtidig-270469b.html>
- Bäckström, Å. (2013). Gender manoeuvring in Swedish skateboarding: Negotiations of femininities and the hierarchical gender structure. *Young*, 21(1), 29-53.
- Eliasson, I. (2011). Gendered socialization among girls and boys in children's football teams in Sweden. *Soccer & Society*, 12(6), 820-833.
- Fasting, K., & Sand, T. S. (2009). *Kjønn i endring: En tilstandsrapport om norsk idrett*. Oslo: Akilles.
- Francis, B. (2010). "Re/theorising gender: Female masculinity and male femininity in the classroom?" *Gender and education*, 22(5), 477-490.
- Grahn, K. (2014). Youth athletes, bodies and gender: gender constructions in textbooks used in coaching education programmes in Sweden. *Sport, Education and Society*, 19(6), 735-751.
- Hochschild, A. R. (1979). Emotion Work, Feeling Work, and Social Structure. *The American Journal of Sociology*, 85(3), 551-575.
- Hovden, J. (2015). Hvorfor har jeg mindre betalt på dame-siden når jeg gjør eksakt samme jobb? I: Stig Arve Sæther (red.). *Trenerroller*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Haavind, H. (1984). Fordeling av omsorgsfunksjoner i småbarnsfamilier. *Myk start*, hard landing, 161-191.
- Haavind, H. (2000). På jakt etter kjønnete betydninger. I H. Haavind (Ed.), *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. (pp. 7-59). Oslo: Gyldendal.
- Jakobsen, A. M., & Evjen, E. (2018). *Gender differences in motives for participation in sports and exercise among Norwegian adolescents*.
- Larneby, M. (2016). Transcending gender hierarchies? Young people and floorball in Swedish school sport. *Sport in Society*, 19(8-9), 1202-1213.
- Lindqvist, A.-K., Kostenius, C., Gard, G., & Rutberg, S. (2015). Parent participation plays an important part in promoting physical activity. *International Journal of Qualitative Studies on Health & Well-Being*, 10, 1-9.
- McNay, L. (2004). Agency and Experience: Gender as a Lived Relation. I L. Adkins & B. Skeggs (Eds.), *Feminism After Bourdieu*. Oxford: Blackwell.
- Medietilsynet. (2018). *Barn- og medierundersøkelsen 2018: 9–18-åringer om medievaner og opplevelser*. Fredrikstad: Medietilsynet.
- Messner, M. A. (1988). Sports and male domination: The female athlete as contested ideological terrain. *Sociology of sport journal*, 5(3), 197-211.
- Nielsen, H. B. (2017). *Feeling Gender. A Generational and Psychosocial Approach*. London: Springer.

- Nielsen, H. B., & Rudberg, M. (1994). *Psychological Gender and Modernity*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Nielsen, J. C., & Olesen, J. S. (2014). *Idrætselevs erfaringer med idrætsklasser*. Aarhus: Aarhus University.
- Nikolaisen, E. V., & Losnegård, A. (2019, 7. mars 2019). Norske toppspillere må bruke barnesko, ekstra strømper og såler. *NRK*. Retrieved from https://www.nrk.no/sport/norske-toppspillere-ma-bruke-barnesko_-ekstra-stromper-og-saler-1.14386279
- Norges idrettsforbund. (2017). *Norsk idretts nøkkeltall 2016*.
- NOU. (2006: 13). Fritid med mening: *Statlig støttepolitikk for frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner*. Retrieved from Barne- og likestillingsdepartementet: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2006-13/id391919/>
- NOU. (2012: 15). *Politikk for likestilling*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-15/id699800/>
- Reisel, L., Skorge, Ø. S., & Uvaag, S. (2019). *Kjønnsdelte utdannings- og yrkesvalg. En kunnskapsoppsummering*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Seippel, Ø. (2016). Sprek, vakker og kjedelig? Trening og mening blant ungdom: 1985-2013. I Ø. Seippel, M. K. Sisjord, & Å. Strandbu (eds.), *Ungdom og idrett*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Seland, I., Persson, M., & Eriksen, I. M. (2019). *Likestillingsutfordringer i barn og unges fritid: En kunnskapsoppsummering*. Oslo: NOVA.
- Skille, E., & Østerås, J. (2011). What does sport mean to you? Fun and other preferences for adolescents' sport participation. *Critical Public Health*, 21(3), 359–372.
- Skirstad, B. (2014). Er kvinner underrepresentert i norsk idrettsledelse? I G. v. d. Lippe & H. Hognestad (Eds.), *Kjønnsrett i idrett og friluftsliv*. Oslo: Novus.
- Skogvang, B. (2014). Herrefotballnormen gir ulik status for kvinner og men som spiller fotball på elitenivå. *Gender-power in Sport and Outdoor Life*, 155–179.
- Skrubbeltrang, L. S. (2018). Marginalized gender, marginalized sports—an ethnographic study of SportsClass students' future aspirations in elite sports. *Sport in Society*, 1–18.
- Staksrud, E., & Ólafsson, K. (2019). *Tilgang, bruk, risiko og muligheter. Norske barn på Internett. Resultater fra EU Kids Online-undersøkelsen i Norge 2018*. Universitetet i Oslo: EU Kids Online og Institutt for medier og kommunikasjon.
- Stefansen, K., Smette, I., & Strandbu, Å. (2016). «De må drive med noe»: Idrettens mening i ungdomstida, fra foreldres perspektiv. In Ø. Seippel, M. K. Sisjord, & Å. Strandbu (Eds.), *Ungdom og idrett*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Stefansen, K., Smette, I., & Strandbu, Å. (2018). Understanding the increase in parents' involvement in organized youth sports. *Sport, Education & Society*, 23(2), 162–172.
- von der Lippe, G. (2014). En kritisk medieanalyse av Marit Breiviks seire og tap fra 1998-2008 i et kjønns-makt perspektiv. *Gender-power in Sport and Outdoor Life*, 45–86.
- Vaage, O. F. (2013). Unges dagligliv 1971-2010. *Samfunnsspeilet*, 2.
- Ødegård, G., Bakken, A., & Strandbu, Å. (2016). Idrettsdeltakelse og trening blant ungdom i Oslo: Barrierer, frafall og endringer over tid. *Rapport fra Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor*.